

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע פרשת הוקת

יום א' כ"ט סיון - ה' תמוז תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת חולין מ"ה-ג"א

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף מ"ה ע"א

ניקבה כנפה וכו'. [מ"ה ע"ב] אמר אמימר משמיה דרב נחמן תלתא קני הוו; חד פריש לליבא, וחד פריש לריאה, וחד פריש לכבדא, דריאה כריאה, דכבדא ככבדא, דליבא פליגי וכו'.

[יורה דעה סימן ל"ד] כשיש נקבים בגרגרת, אם ניקבה כנפה שיש בהגרגרת סביב סביב להקיפה נקבים דקים כנפה מצטרפין הנקבים לרובה ואילו היו כולן מחוברין יחד היה רובה נפסק טריפה, וזהו כשאין חסרון כלל מעצם הגרגרת אלא נקבים בעלמא, ולכן דווקא כשהנקבים הם בהיקף הגרגרת, וכשיש נקבים כשיעור רוב חלל הגרגרת ממילא דהוי כנפסק הגרגרת לרחבו וההפסק שבין נקב לנקב אינו מצטרף עם הנקבים לרובה אפילו אין בין נקב לנקב כמלא נקב [ש"ך סק"ו], אבל כשהנקבים אינן בהיקף הגרגרת אלא באורך הגרגרת אינו כלום ודינם כנסדק לארכו [הרא"ש] ולכן כל הנקבים שאינן בהיקף אינם מצטרפין לרובה [ש"ך סק"ה] וזהו בנקבים שאין בהם חסרון:

אבל בנקבים שיש בהם חסרון מעצם הגרגרת אין חילוק באיזה מקום הם הנקבים, שאפילו עומדים באורך הגרגרת, אם יש בכל הנקבים שיעור מטבע הנקראת איסר האיטלקי הרי היא טריפה, כדאיתא המשנה לקמן [ג"ד ע"א] עד כמה תחסר הגרגרת עד כאיסר האיטלקי, ואין חילוק בין ששיעור זה נחסר במקום אחד בין שנקבים קטנים שיש בהם חסרון מפוזרים בכל אורך הגרגרת מצטרפין לשיעור זה, ולא עוד אלא אפילו אם אין בין נקב לנקב כמלא נקב מצטרף לשיעור זה גם השלם שבין נקב לנקב, דהכי קים להו לחז"ל דבהכי לא יחיה הבעל חי, אבל כשיש בין נקב לנקב כמלא נקב אין השלם שביניהם מצטרף ובעינן שבעצמות הנקבים יחסר שיעור זה:

ודעת הר"ן דאפילו בנקבים שאין בהם חסרון מצטרף השלם שביניהם לרובה כשאין בין נקב לנקב כמלא נקב דגם מה שבין הנקבים אינו מתקיים, והרי"ף והרמב"ם לא ס"ל כלל לצרף השלם שבין נקב לנקב אפילו בנקב שיש בו חסרון, ורק בעוף דינא הכי. והרא"ש והטור כתבו זה שהשלם מצטרף וכתבו מפורש שהוא רק בנקבים שיש בהם חסרון וגם בש"ע פסק כן.

ובעופות אמרו שמקפלו ומניחו ע"פ הקנה, אם חופה את רוב הקנה טריפה ואם לאו כשירה, כלומר שחותך למטה מן הנקבים ובצידיהן עד שיוכל לקפל את הרצועה שהן בה כלפי פי הקנה ומניחו למקום הנקבים ע"פ הקנה, אם חופה בין הנקבים והשלם שבין נקב לנקב את רוב הקנה, אף על גב דבנקבים עצמן ליכא רובא טריפה הואיל ויש בהם חסרון, אבל בנקבים שאין בהם חסרון דינו כבהמה שאם עומדים בהיקף ומקיפין רובו של קנה טריפה ואם לאו כשירה [רא"ש].

וז"ל הרמב"ם, ובעוף כל שאלו מקפל הרצועה או הנקבים שיש בהם חסרון ומניחו ע"פ הקנה אם חופה את רובו נבלה ואם לאו כשירה. עכ"ל. וכן מתבאר מלשון הרי"ף, ולפ"ז אין חילוק בעוף בין שהנקב כולו כאחד, והיינו שנחסר חתיכת גרגרת ובין שהם נקבים הרבה ויש בהם חסרון, השיעור הוא כשחופה את רובו. אבל הרא"ש כתב דשיעור זה אינו אלא בנקבים שיש בהם חסרון, אבל בנקב אחד, והיינו שנחסר חתיכת גרגרת הוי השיעור לפי ערך איסר בבהמה. והטור לא הזכיר זה כלל, והרמ"א [סעיף ד'] כתב שני הדיעות וז"ל, ואם נחסרה גרגרת של עוף י"א דמשערין כמו בנקיבה כנפה וי"א דמשערין הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו לפי ערך השיעור שהוא בבהמה כאיסר, ודיעה ראשונה היא דעת הרי"ף והרמב"ם והשנייה היא דעת הרא"ש.

כולל ומכון ראש פינה:

עוד אמרו בסוגיין דאם בגרגרת נפחתה כדלת, השיעור הוא כדי שיכנס איסר לרחבו, דהיינו דבעינן כדי שיכנס ויוצא האיסר ברחבו [רש"י ד"ה כדי שיכנס] דממילא כשנכנס ויוצא האיסר יש בחללו יותר מכאיסר דלפי שלא ניטל לגמרי הקילו בשיעורו. אבל הר"ף והרמב"ם מפרשים בזה להיפך, דנפחתה כדלת הוא חמור יותר, דפירושו הוא שהנקב מפולש משני צדדי הנקב, וכדי שיכנס ויצא איסר לרחבו פירושו בעוביו, כלומר שעוביו של איסר יכנס ויצא בחלל, שהוא הרבה פחות מרוחבו של איסר, ושני הפירושים אמת לדינא.

אמרו לקמן [נ"ע"א] שאם מצא גרגרת שנפסקה או חסרה ואינו יודע אם נעשה מחיים אם לאו, מדינא פוסק את הגרגרת במקום אחר ורואה אם הם שוים במראיתם כשירה וסימן הוא שנעשה לאחר שחיטה ואם לאו אסורה, ואין מדמין אלא מחוליא לחוליא ומבר חוליא לבר חוליא ולא מחוליא לבר חוליא ולא מבר חוליא לחוליא, לפי שהמראות שונות זו מזו, וחוליא הוא מקום עוביו של קנה ובר חוליא הוא מקום קלישות הקנה מן הצדדין ומתחתיה, שרצועות הבשר מחברות ראשי הטבעות ואף התנוך הולך ודק מאמצעיתו ולצדדין לכאן ולכאן על פני כל הקנה [רש"י ד"ה בר חוליא] ויש מפרשים חוליא היינו טבעת ובר חוליא היינו עור שבין הטבעות, וכתב הטור דטוב לחוש לדברי שני הפירושים וכתב הרמ"א [סעיף ט'] דאנו אין אנו בקיאים בבדיקה זו ויש להטריף בכל עניין.

ואמרו לקמן [מ"ה ע"ב] תלתא קני הוו חד פריש לליבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא, דלאחר שהקנה נכנס לחזה מתפצל לשלשה ראשים, האחד נוטה ללב והוא המזרק הגדול שיוצא ממנו לריאה [ש"ך סק"ב] ואחד לכבד היינו המזרק הגדול שבכבד והוא נקרא סמפונא רבה דכבדא, ואחד לריאה ושלשתן נקובתן במשהו, ולדעת רש"י של כבד דינו ככבד [טור]. ונבוכו בזה המפרשים, דהרי חזינן להדיא דאין הדבר כן, ושאין הם יוצאים מקנה אחד. ויש שביארו דזה שאמרה הגמרא תלתא קני הוו הכוונה הוא דהאי כדיניה והאי כדיניה, ואין הכוונה שזה נמשך ומתפצל מזה, וצ"ע בכל זה.

קרמא עילאה, אף על גב דלא אינקיב תתאה. ואמרי לה עד דאינקיב תתאה.

[יורה דעה סימן ל"א] המוח יש לו שני קרומים, האחד הוא קרום עב ודבוק סביב הגולגולת והשני הוא קרום דק שהמוח מונח בתוכו, ודעת ר"ת ורבינו שמשון בעלי התוספות דבניקב העליון טריפה, דכיון שהקרום החזק ניקב ממילא דהשני מפני דקותו עתיד לינקב ולא יחיה הבעל חי. ודעת הר"ף והרמב"ם להיפך, דהכל תלוי בתחתון, ואף שהוא קרום דק מ"מ כיון שהמוח מונח בתוכו, כיון שניקב הוה המוח כמגולה לעצם ולא יחיה, דהקרום העליון אף שהוא עב מ"מ הרי הוא דבוק לעצם

ולא להמוח, ובניקב העליון ולא התחתון כשירה, ולא חיישינן שיפקע מתוך דקותו. ודיעה ראשונה סוברת דכשניקב התחתון ולא העליון כשירה, דהעליון מגין על המוח ואין המוח מגולה להעצם, ודעת הראב"ן והרא"ש דדווקא בנקיבת שניהם טריפה, ודעת הבה"ג דבאחד מהם שניקב טריפה, וטעם חלוקי הדיעות מפני חלופי גירסאות שבגמרא.

ולחלכה פסק הב"י כהר"ף והרמב"ם דניקב העליון כשירה וניקב התחתון טריפה, והרמ"א כתב דיש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד, והכי נהוג אם לא בהפסד מרובה. עכ"ל. וגדולי האחרונים [ב"ה וט"ז וש"ך ויש"ש סי"א] אוסרין אפילו בהפסד מרובה, כיון דדעת בה"ג להטריף באחד מהם וכל דבריו דברי קבלה. ומכל מקום פשוט הוא דהנקב צריך להיות מפולש, אבל אם רק חצי הקרום ניקב אינו כלום וכשירה, ואם נרקב מקצת הקרום או נתמסמס דינו כניקב.

דף מ"ה ע"ב

בעי רבי זירא לבית חלל קטן או לבית חלל גדול וכו'.

[יורה דעה סימן מ'] הלב יש לו ג' חללים, אחד גדול באמצע ואחד קטן בימינו ואחד קטן בשמאלו. ניקב עד לאחד מן החללים טריפה, אבל אם לא הגיע הנקב להחלל אפילו הגיע סמוך לחלל כשירה, וכן אפילו אם ניקב מעבר לעבר, כל שאינו לתוך החלל כגון שניקב בבשר הלב שקודם החלל כשירה [ר"ן במשנה דואלו כשרות].

במקרה של מחט שנמצאה בלב [זה אופן מצוי בבהמות האוכלות במקומות פתוחים ובולעות מסמרים ומחטים יחד עם העשב והקש]. אם חוד המחט הגיע אל תוך חלל הלב הבהמה טריפה, דחיישינן שנקבה את הלב בדרכה פנימה, ואם נמצאה המחט בבשר הלב, אם המחט תקועה רק מבחוץ, אם החוד המחט פונה כלפי חלל הלב הבהמה טריפה.

אם קרום הלב נתלה או חסר לחלוטין הבהמה טריפה.

ואמרו לקמן שכל נקב המטריף, אם חלב טהור סותם הנקב הוי כאלו לא ניקב וכשר, מפני שחלב טהור מיהדק שפיר וסותם יפה. ועל הלב יש שני מיני חלב טהור, האחד השומן הגדל בלב עצמו ברחבו למעלה, והשני נקרא טרפשא דלבא, והוא הכיס שהלב מונח בתוכו ועשוי ככובע, ועל שומן זה אמרו לקמן [מ"ט ע"ב] שאינו סותם הנקב דמפני שהוא עשוי ככובע לא מיהדק שפיר ואינה סתימה יפה [ר"ן] אבל השומן הגדל בלב עצמו הוי סתימה דמיהדק שפיר [ב"ן]:

אבל הרמב"ם כתב [פ"ז ה"י] דחלב הלב אינו סותם, ע"ש, וכן משמע בבה"ג שכתב חלב העשוי ככובע אינו סותם וכו' תרבא דטרפשא דליבא ומן הכא טרפינן בתרבא

דליבא. עכ"ל. כלומר דכיון שהטרפש אינו סותם טרפינן גם בכל חלב חלב שאינו מועיל בסתימתו את הנקב כמו שהטרפש אינו מועיל, והטעם דכל חלב חלב אחד הוא שהרי מונחין ביחד, וטבעו של חלב זה שלא יסתום הנקב יפה. וכיון שבה"ג והרמב"ם ס"ל כן פשיטא שאין להקל. ובעוף ודאי סותם שומן חלב:

וכמה רובו רב אמר רוב עורו, ואמרי לה רוב מוחו וכו' דאמר ניולי אמר רב הונא רובו רוב עורו, מוח זה לא מעלה ולא מוריד.

[יורה דעה סימן ל"ב] חוט השדרה יוצא מן המוח ונמשך על פני כל השדרה עד סוף הזנב והוא המחזיק והמחבר כל האיברים והגידים והוא עיקר קיומו של בעל חי, ואם נפסק לרחבו רוב היקף העור החופה את המוח שבחוט טריפה אף על פי שכל המוח קיים, דלעניין זה המוח לא מעלה ולא מוריד, דכיון שעור המקיף אותו נפסק ברובו לרחבו ממילא שסוף המוח ליפרד ולצאת שהרי קיומו הוא ע"י העור, וכ"ש אם נפסק כל העור דטריפה, ואם לא נפסק רוב העור אף על פי שנפסק כל המוח שבפנים כשר:

מה שאמרנו דמוח לא מעלה ולא מוריד זהו כשנפרד מבפנים, אבל אם נתמסמס או נתרכך טריפה, דקים להו לרבנן דמתוך ליקוי זה עתיד לינקב וליפסק וגם אין לך פיסוק גדול מזה [רש"י מ"ה ע"ב ד"ה מפני], ונתרכך מקרי כל שנשפך כקיתון, שנעשה המוח בתוך הקרום כמים ונשפך מראשו לסופו ומסופו לראשו ואם היו נוקבין אותו היה יוצא דרך הנקב, ונתמסמס מקרי פחות מזה, שאינו נשפך כמים אלא נמס כדונג עד כשאוחזין אותו ומניח קצתו למעלה מידו הוא נכפף ונופל, ושיעור שנשפך כקיתון הוא ג"כ כשיעור הזה כשנכפף ונופל.

ואף על פי שלא נתרכך מבפנים אלא שהוא עב וכבד ואם מעמידים אותו אינו יכול לעמוד מפני כובדו, הוי ספק טריפה, דזו בעיא דלא איפשטא לקמן בגמרא.

חוט השדרה יוצא מן המוח והולך על פני כל השדרה והאליה עד סוף הזנב ואמרו לקמן דכחו של חוט השדרה להיות בהמה טריפה בפסיקתו אינו עד סוף הזנב אלא עד בין הפרשות, כלומר עד מקום שהוא מתפרש ומתפצל פצולין, והתחלת הפצולין הוא כנגד הירכים ויוצא ראש אחד לירך זו ואחד לזו והאמצעי יורד לזנב, ושתי אצבעות למטה מאותן פצולין הוא חוזר ומתפצל עוד לג', ולמטה מהם עוד מתפצל, וכן בהרבה מקומות עד סופו, ואם נפסק החוט מן המוח ועד בין הפרשות האלו, כל מקום שנפסק רובו טריפה, אבל אם נפסק למטה מבין הפרשות האלו כבר תשש כח החוט, שבשם הוא אינו מעמיד את השדרה, רק הירכים מעמידין את השדרה, ואין הבהמה מתה בסיבת החוט שנפסק שם ולכן כשנפסק החוט בשם כשירה הבהמה:

החוט הישר בשדרה שבין פיצול לפיצול נקרא בין הפרשות, והחוט שבין שני הפצולין בהתחלתן כשמושכין אילך ואילך נקרא פי פרשה, וחוטין שבפיצולין עצמן נקראו פרשות. וכתב הטור וכל מקום שיפסוק החוט עד פיצול השלישי טריפה, ומשם ואילך כשירה. ואם נפסק כנגד עובי הפיצול של פרשה השלישית וזהו פי פרשה, כתב הרשב"א יראה שהוא טריפה, ויש שמתירו. ואם נפסקו אחד משני חוטי הפיצולים הראשונים וזהו פרשות, טריפה, אבל אם נפסקו חוטי פיצול השלישי כשירה. ובאמת אינה טריפה וודאית אלא עד פי פרשה ראשונה, ומשם ואילך בין פיות הפרשות ובין פרשות עצמן ובין החוט הגדול שכנגדן הוויין טרפות מספק [רשב"א בתה"ב ור"ן].

טריפות דפסיקת חוט השדרה שוה בבהמה ובעוף, ועד היכן כח חוט השדרה בעוף שמשם ולמטה אין פסיקתה אוסרת, דעת הטור שהוא עד בין הכנפיים במקום שהם מחוברים לגוף, ולכן עד התחלת המקום שהן מחוברים להגוף טריפה ומכאן ואילך כשירה, וזו דעת הרמב"ם והרא"ש. ויש שפוסקים שהוא עד סוף המקום שהן מחוברים לגוף כרבי ינאי בגמרא לקמן [מ"ו ע"א], ויש פוסקים עד למטה במקום ששוכבות על הגוף שהכנף בולט ויוצא העצם ממנו ממקום חבורו בגוף ושוכב כך על הגוף ועד מקום שכיבתו על הגוף טריפה כשנפסק החוט ברובו, וכתב הרמ"א דשלא במקום הפסד מרובה יש להחמיר כדיעה אחרונה ובמקום הפסד מרובה יש להקל כדיעה שנייה עד סוף המקום שמחוברים לגוף, ויש בזה דעות באחרונים.

מבואר בגמרא לקמן [נ"א ע"א] שבחמה שהכו אותה על השדרה במקל והלך המקל על פני כל אורך השדרה כשירה ולא חיישינן שמא נפסק החוט, ואם לא הגיע המקל על פני כל השדרה או שיש קשרים במקל חוששין שראש המקל במקום שהוא כלה מכה בכח, וכן במקום הקשרים. וכן אם הכה לרוחב השדרה חוששין שמא נפסק החוט. ובגמרא הלשון חוששין לריסוק איברים, אך כתבו הר"ף והרא"ש דהכוונה הוא לאבר זה דפסיקת החוט. אמנם הר"ן שם כתב דוודאי החששא הוא משום ריסוק אברים כבנפולה ממש, ואדרבא בזה חמיר יותר מבנפולה, דאילו בנפולה כשהלכה הילוך יפה ד' אמות שוב א"צ בדיקה, כדלעיל, ובכאן אף שהלכה צריכה בדיקה בחוט השדרה, והטעם דחיישינן דפסיקת חוט השדרה אינו מעכב ההילוך תמיד, וגם ס"ל דבהכאה זו יכול להיות שנתרסקו כל האברים ג"כ.

וכתבו האחרונים דיש נ"מ רבתי בין שני הטעמים, דאם נאמר דהחשש הוא כבנפולה, אם לא הלכה הילוך יפה טריפה דאין אנו בקיאים בבדיקת נפולה, אבל אם החשש רק משום חוט השדרה, גם אנו בקיאים בזה כמבואר בגדולי אחרונים דבבדיקת אבר אחד גם אנו בקיאים.

וכתב ערוך השלחן דלענין דינא נראה עיקר כדברי הטור והש"ע שהחשש הוא רק משום החוט. וכתב ערוך השלחן דכל דין ההכאה שנתבאר זהו דווקא מכה גדולה שלא כדרך שמכין הבהמות דבהכאה מורגלת ודאי שאין שייך בזה חששא דפסיקת חוט השדרה והרי זהו מעשים בכל יום, ונראה דגם בעוף שייך דין הכאה במקל אם יש לחוש שההכאה גרם לפסיקת החוט:

אמרו לקמן [נ"א ע"א], ההיא אימרתא דהוה בי רב חביבא דהוה שדרן כרעיה בתרייתא אמר רב ימר האי שיגרונא נקטיה מתקיף לה רבינא ודלמא חוט השדרה איפסיק בדקוה אשכחיה כרבינא ואפילו הכי הלכתא כרב ימר שגרונא שכיח חוט השדרה לא שכיח, דהיינו בהמה שגוררת רגליה ולא ידענו לה איזה סיבה כהכאה או נפילה, אין חוששין לפסיקת החוט, אלא אמרינן שגרונא נקטא והוא כאב הירכים. וכן כשקנו עוף מן השוק וגוררת רגליה אין חוששין לה מטעם זה. ואיתא עוד שם שאפילו אם בדקו לבהמה אחת שגוררת רגליה ומצאו שנפסקה החוט, מ"מ אם נמצא בבהמה אחרת לא חיישינן לה וא"צ בדיקה כלל, ואף על גב דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת מ"מ כיון דשגרונא שכיח ופסיקת החוט לא שכיח תלינן לעולם בדבר המצוי.

דף מ"ו ע"א

אמר רב פפא הלכך, בעינן כזית במקום מרה, ובעינן כזית במקום שהיא חיה. בעי רבי ירמיה מתלקט, מהו כרצועה, מהו בעי רב אשי כזית מרודד, מהו תיקו.

[יורה דעה סימן מ"א] אין נקב אוסר בכבד ואפילו הוא מלא נקבים מעבר לעבר כשר ואינו אוסר אא"כ ניטל כולו, וכך שנו חכמים במשנה לקמן [נ"ד ע"א] ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית כשר, ולא בכל משך הכבד מועיל הכזית, דמבואר בתוספתא [פ"ג] דהטעם דהכזית מועיל מפני שע"י זה יעלה ארוכה לכל הכבד, ולכן בעינן שישאר הכזית במקום שעיקר חיותו של הכבד תלוי בו, ונחלקו בסוגיין בזה, דיש מאן דאמר שהכזית ישאר במקום המרה ויש מאן דאמר שהוא במקום שהיא חיה ממנו, ופירשו רש"י והרי"ף והרמב"ם והבה"ג שזהו מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות, ואיפסקא הלכתא דבעינן שני זיתים אלו. וי"א דבמקום שהיא חיה זהו במקום תלייתה בטרפיש [רש"י בל"א ורי"ו ורוקח] ולפ"ז לדידן מפני הספק צריך שלשה זיתים אלו:

אין חילוק בשיעור זה בין שור הגדול ושור קטן, ואפילו בבהמה דקה אינו מועיל בפחות משיעור זה. אבל בעוף כתב הטור דהכל לפי גדלו וקטנו, וכ"כ בש"ע.

ומצאנו שנחלקו הראשונים בטעם טריפות הכבד כשלא נשתייר במקום המרה, דרוב הראשונים סבירא להו שטריפת ניטל הכבד הוא טרפות מצד עצמו ולא

מטעם חסרון המרה, ולכן כתבו בעלי התוספות [מ"ב ע"א ד"ה ניקב] דכשניטל כל בשר הכבד, אף על פי שגידי הכבד והסמפונות שהמרה תלויה בהם נשארו עם המרה, טריפה, וממילא הא דבעינן שני זיתים צריך שיהיה השויר מבשר הכבד עצמו ואין מצרפין לזה גידי הכבד והסמפונות.

אמנם הרשב"א בתורת הבית כתב וז"ל, ואם נבראת הבהמה בלא כבד גם היא חסירת המרה, וכל עצמינו לא אסרנו כשניטלה כל הכבד אלא מחמת חסרון המרה. עכ"ל. והפוסקים האריכו לדון בדבריו וליישבם.

שני זיתים אלו צריכים שיהיה כל אחד כזית שלם על מקומו, אבל כשהכזית אינו במקום אחד אלא מתלקט חצי זית כאן וחצי זית כאן, אף ששניהם במקום מרה או במקום חיותא או שאפילו הוא במקום אחד אלא שאינו כדרכו, כגון שהוא כרצועה כלומר ארוך ודק, או שהוא מרודד ומרוקע, כלומר רחב מאד ודק בעוביו כמו ריקועי פחים, דכל אלו הם בעיא דלא איפשטא. ואפילו כזית אחד כהוגן והשני אינו כדרכו ג"כ טריפה [לבוש] וכן לדידן בג' זיתים.

ועוד אמרו, בעא מיניה רב זריקא מרב אמי, נדלדלה כבד ומעורה בטרפשיה, מהו וכו', ופירש רש"י דה"פ, שנעקר במקומות הרבה ומחובר בהטרפשין כאן מעט וכאן מעט, ע"ש, דכל הכבד הוא שלם אך שנעקר משרשו במקום שצריך להיות תלוי ואינו תלוי רק בהטרפשים שהוא המקום היותר גרוע, ומ"מ כיון דהוא שלם ומקומות הזיתים ג"כ בשלימותן בעצם הכבד, לא חיישינן במה שאינם תלויים זיתים אלו על מקומן.

ואמרו לקמן [מ"ח ע"ב], ההיא מחטא דאשתכח בחתיכה דכבדא, סבר מר בריה דרב יוסף למיטריפה, אמר ליה רב אשי אילו אשתכח בבשרא כה"ג, הוה טריף מר אלא אמר רב אשי חזינא, אי קופא לבר נקובי נקיב ואתאי, אי קופא לגוי סמפונא נקט ואתאי; וה"מ באלימתא, אבל קטינתאלא שניא קופא לגוי, לא שניא קופא לבר נקובי נקיב ואתאי.

ופירוש הענין, במחט שנמצאת בכבד חילקו בין קופא לבר ובין קופא לגוי, והקופא הוא הצד העב שאינו נוקב, וכך אמרו אי קופא לבר נקובי נקיב ואתאי וטריפה ואי קופא לגוי סמפונא נקט ואתאי והני מילי באלימתא, כלומר במחט עבה שאין ביכולת הקופא לנקוב, אבל בקטינתא, מחט דקה שמנקבין אפילו דרך קופא שלהן, נקובי נקיב ואתאי וטריפה בכל ענין. ויש בפירושא דקופא לבר וקופא לגוי שני פירושים הפוכים, רש"י ותוספות והרא"ש והטור והש"ע מפרשים דקופא לבר מקרי כשהקופא היא לצד חלל הבהמה, והצד החד הוא לצד הראש, דלבר פירושו לבר מכבד ולתוך חלל הגוף, ולגוי מקרי כשהקופא היא לצד הראש והצד החד הוא לתוך חלל הגוף. והרי"ף והרמב"ם והרשב"א מפרשים

כשכולה טמונה בבשר הכבד, אבל אם חודה יוצאה לחלל הגוף טריפה.

ושיטת הרי"ף וסייעתו, דכיון שהכבד תלוי בקנה לא חיישינן כלל שנכנס דרך הושט אלא דרך הקנה נכנס, ולכן בקופא לבר, כלומר שהקופא לצד הראש והחוד לצד החלל, כשנכנס להקנה דרך חודו והכבד תלוי למטה הרבה מהלב והריאה, והלכה המחט דרך רחוקה עד שנכנס לבשר הכבד, ולכן חוששין שמא נטה בחודו דרך הלוחו בקני הכבד שנקובתם במשהו. אבל בקופא לגו, והיינו שהקופא לצד החלל והחוד לצד הראש ונכנס דרך קופתו והקופא איננה נוקבת כשירה. ואי קשיא היאך נכנסה בבשר הכבד דרך הקופא, י"ל דע"י כח המושך שבאיברים משכה את המחט לבשר בכבד, דכח המושך גדול הוא עד מאד, ובפרט הכבד שהוא כולו דם ומלא חמימות המשיך את המחט אפילו דרך הקופא, ובקטינתא טריפה בכל גווני משום דחיישינן שדרך הלוחה נטתה וניקבה קני הכבד.

ולשני השיטות דווקא כשהמחט מונח בארכו לאורך הכבד, אבל אם מונח לרחבו של כבד והקופא והחוד פונים לצדדי הבהמה טריפה בכל ענין, דזהו סימן מובהק שהלכה דרך הושט וניקבה בצד הכבד ומונחת לרחבו, דאם היה הולך דרך הקנה למה נתעקם כל כך ומי עיקמו, אלא וודאי שהלך דרך הושט.

וכל זה בנמצא בבשר הכבד, אבל אם נמצא המחט בסמפון גדול שבכבד והוא סמפון הקנה שנכנס בתוכו, וכן אם נמצא בסמפון גדול של ריאה כשירה בכל ענין לכל הדיעות, והטעם דבכאן אין שום חשש שמא יצא דרך הושט, דא"כ איך כיוונה להכנס בסמפון זה, אלא ודאי דרך הקנה נכנס והקנה וקנה חלב וקנה הכבד בהתחלקן סמוך לריאה, וגם קנה חלב וקנה הכבד מתחלקין לסמפונות בראשן האחד, ויש לומר שנכנסה מסמפוני הכבד לסמפוני קנה הכבד ומשם עלתה לכבד דרך הסמפונות [רש"י מ"ט ע"א ד"ה מכשר]. ולשיטת הרי"ף נמי אין חשש דכיון שהמקום רחב לא חיישינן כלל לנקיבה ובין קופא לגיו ובין קופא לבר כשירה:

טריפות הריאה

הריאה שניקבה רב ושמואל ורב אסי דאמרי קרמא עילאה. ואמרי לה קרמא תתאה.

הלכות טריפות הריאה הן מהמורכבות ביותר בהלכות טריפות, אמנם למעשה כמעט כולן נובעות מחשש אחד, שהוא נקיבת הריאה. ומצאנו כמה וכמה סוגי רעותות המצויות בריאות, מהן מורות להדיא על נקב קיים, מהם מורות על נקב שנסתם שיש לדון אם הסתימה היא סתימה או לא, ומהן מראות על שינוי בבשר הריאה שנגרם מחמת לקות כלשהיא, שיש להחשיבה כנקב

להיפך, דקופא לבר מקרי כשהקופא היא לצד הראש, דלבר פירושו לבר מחלל הבהמה, וקופא לגו מקרי כשהקופא היא לצד חלל הבהמה. ולדינא לדין בכל ענין טריפה מפני שינוי הפירושים, ועוד דאין אנו בקיאים לחלק בין אלימתא לקטינתא.

וכיון שהוא לכאורה דבר זר, דחולקים במציאות אם יכול היה לנקב או לא, נביא את ביאורו של ערוך השלחן למחלוקתם, דביארו באריכות.

רש"י ז"ל והעומדים בשיטתו ס"ל דאע"ג דהכבד תלוי בהקנה, והיה לנו לומר שהמחט הלך דרך הקנה עד שבא להכבד ולא נגע בשום אבר המטריף בנקיבתה, מ"מ כשקופא לבר, כלומר כשצד העב הוא לצד חלל הגוף, אם נאמר שנכנס דרך הקנה נצטרך לומר שנכנס בצד העב, ואיך זה נכנס בבשר הכבד, הלא צד העב אינו נוקב, אלא ודאי שנכנס דרך הושט דרך חודו ויצא מהושט או מהדקין ונכנס להכבד מעבר השני דרך חודו וניקב בבשר הכבד, ולכן נמצא עתה קופתו לצד החלל וחודו לצד הראש, ולכן טריפה מפני נקיבת הושט או נקיבת הדקין, ועוד כיון דרוב הנבלעין נבלעין דרך הושט תלינן יותר בבליעת הושט מבבליעת הקנה, ומטעם זה במחט קטינתא טריפה בכל עניין מפני שאנו אומרים שנכנס דרך הושט. אבל בקופא לגו, כלומר כשצד העב הוא כלפי הראש והחד הוא כלפי החלל, אמרינן שנכנס דרך הקנה בצד החד וניקב בחידודו לבשר הכבד ולא פגע במקום שנטרף ע"י נקב. ואי קשיא כיון דרוב נבלעין דרך הושט למה לא נתלה שחלך דרך הושט כמו בקטינתא, ד"ל דאם היה הולך דרך הושט לא היה לו להמצא באופן זה בחודו לחלל הגוף וקופתו לצד הראש, דבע"כ כשיצא מהושט או מהדקין ונכנס מעבר השני של הכבד בצדו החד, היה לו להמצא צדו החד לצד הראש וקופתו לצד החלל, ואף אם נכנס מן הצד היה לו להמצא שיונה המחט ארכו לרוחב הכבד ולא בחודו לצד החלל. משא"כ בקטינתא אין הדבר ניכר ולכן תלינן בושט כדרך רוב הנבלעין. ואף על גב דגם בקופא לגו י"ל שנכנס דרך הושט בחודו ובהתחלת הושט יצא ונכנס להכבד בחודו ולכן נמצא בכבד בחודו למטה, לא תלינן בזה שהרי הושט הוא רחב ומסתמא הלך כל הושט או כל הדקין ואח"כ נכנס לעבר השני של הכבד.

ודעת הרשב"א [בתה"ב] דלשיטת רש"י בקופא לגו כשירה היינו אפילו כשאין המחט כולו טמון בבשר הכבד, דאפילו מקצת מחט יוצא בחודו לחלל הגוף כשירה, ולא חיישינן שמא ניקבה בחודה אחד מהאיברים הפנימים כמו בכל מחט שנמצא בחלל הגוף, לפי שמחט זה נכנס בנחת ומונח על מקומו במנוחה, משא"כ במחט או קוץ שנמצא בחלל הגוף שיש לחוש שנכנס בכח מבחוץ וניקב אחד מהאיברים. ודעת הר"ן דבכה"ג ודאי אין סברא להקל, והא דמכשרינן בקופא לגו היינו

מחמת הלכות. מובן שלא שייך להקיף כאן אפילו מקצת מפרטי הלכות מורכבות אלו, אך נביא כאן את עיקרי המושגים והביאורים בהם, ואחר כך נביא את עיקרי הדעות בעניינים אלו.

נקב בריאה וחשש נקבים

[יורה דעה סימן ל"ו] הריאה יש לה שני קרומים והקרומ התחתון הוא אדום [רש"י מ"ו א ד"ה כיתונא] והוא דק יותר מקרומ העליון. ניקב זה בלא זה כשר, דכל אחת ביכולתה להגין על הריאה שלא תצא הרוח ממנה. ואם ניקבו שני הקרומים זה שלא כנגד זה דבושט טריפה בכה"ג, ובקורקבן כשר בכה"ג, ואמרו לעיל [מ"ג ע"א] הטעם דקורקבן מינח ניח ולא יגעו הנקבים זה בזה והושט מתוך שאוכל בו ואינו ניח יכול להיות שהנקבים יפגעו זה בזה, והרשב"א מדמה ריאה לקורקבן, שהרי גם הריאה מינח ניחא, ואף שהיא שואבת כל מיני משקה והיא מרחפת תמיד, מ"מ היא במנוחה על מקומה, וגם אין לחוש שהרוח יכנס דרך נקב זה ויצא דרך נקב השני, שהרי שני הקרומים דבוקים זה בזה ורוח לא יבא ביניהם, וכן פסקו הטור והש"ע. אמנם הגהות אשר"י ורבינו ירוחם אוסרים בניקב זה שלא כנגד זה ומדמין ריאה לושט דאינו דומה לקורקבן ששני הקרומים דבוקים הרבה זה בזה וכקרום אחד הן, משא"כ בריאה [איסור והיתר הארוך], וכן פסק הרמ"א.

אפילו נקלף כל קרום העליון ולא נשאר רק הקרום התחתון הדק ג"כ כשר וכך אמרו בסוגיין האי ריאה דאגליד כאהינא סומקא כשירה, כלומר שנגלד כל העליון ונשאר רק התחתון האדום כשירה. ובה"ג כתב שצריכה בדיקה, והסכימו הרא"ש ורשב"א ור"ן לדבריו דכיון שיש בה ריעותא כזו לא מסתבר להכשירה בלא בדיקה, ועיין בפוסקים מה דרך הבדיקה.

ריאה שנשמע בה קול הברה כשנופחין אותה, וזהו מפני הרוח שיוצא ממנה מאיזה נקב, אם ניכר המקום שממנו נשמע ההברה מושיבין על מקום זה רוק או תבן דק וכיוצא בזה, אם הרוק והתבן יתנדנד בידוע שהיא נקובה וטריפה, ואם לא ניכר המקום מושיבים אותה במים פושרין, וכששמוה בכלי נופחין אותה ורואין אם יש בצבוצ' בהמים באיזה מקום טריפה ואם לאו כשירה, דזהו סימן מובהק שהקרום העליון לא אינקב ורק התחתון לבדו אינקב והרוח הולך בין שני הקרומים ומפני זה נשמע בה קול הברה בשעת נפיחה, וכבר נתבאר דניקב זה בלא זה כשר:

ואמרו בגמרא דדווקא בפושרים, אבל בחמימי או בקרירי אינו מועיל הבדיקה, ולא עוד אלא אפילו אם רק שמוה במים חמים או קרים שוב לא מהני לה שום בדיקה, וטעמו של דבר דחמים מכווצים את הקרום וסותמים הנקב וקרירי מטרשי לה כלומר שמקשין אותה

כאבן ועי"ז יסתם הנקב [ר"ן] וממילא לא תועיל לה בדיקה בפושרין אחרי שהנקב כבר נסתם ע"י החמין או הצונן.

ומבואר לקמן [נ"ע"א] דאם נמצאת הריאה נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה כגון שהעביר הטבח ידו בכח או שתלשה בכח או שלקחה זאב או כלב והחזירה נקובה תלינן להקל וכשירה, ולא מיבעיא בנקבים שבמקום שינוי לא חיישינן שמא במקום נקב נקב, אלא אפילו יש נקבים הרבה שלא במקום שינוי תלינן כולוהו בזאב ובכלב, ואמרין שנשך במקום זה וחזר ונשך במקום אחר, וא"צ לעשות נקב במקום אחר ולדמות הנקבים זה לזה, דבזה מילתא דפשיטא דכיון שזאב או כלב נטלה ודאי שהוא נקבן [ש"ך סק"ב].

איתא לקמן [מ"ט ע"א] מורנא פליגי בה רב יוסף ורבינא חד אמר קודם שחיטה פריש וחד אמר לאחר שחיטה פריש והלכתא לאחר שחיטה פריש, דהיינו תולעת היוצא מן הריאה וניקבה [רש"י ד"ה מורנא] וכ"כ הרמב"ם [פ"ז הט"ו] וז"ל, תולעת שהיתה בריאה וניקבה ויצאה והרי הריאה נקובה בתולעת ה"ז מותרת חזקה שאחר שחיטה תיקוב ותצא. עכ"ל. והטעם לפי שאנו אומרים שכשהרגישה התולעת שחום הטבעי אפס במות הבהמה דחקה לצאת לבקש חמימות וניקבה, או אפשר לומר שבעוד הבהמה חיה א"א לתולעת לנקוב מתוך טרדת הריאה שמרחפת תמיד בלי הפסק [ב"י בשם כלבו]. נחלקו הפוסקים אם צריך שיהיו התולעים בתוך הנקבים, או אף אם נמצאו על פני הריאה תולים בהם, עיי"ש.

ואמרו עוד לקמן [נ"ע"א] מקיפין בבני מעיים ובריאה, כלומר אם נמצא בהם נקב ואין במה לתלות והדבר ספק אם נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, נוקבין נקב אחר בצדו ורואים, אם מראהו שוין כשירה, דבידוע שלאחר שחיטה היה [רש"י ד"ה מקיפין], ומדין אפילו מערוגה זו לערוגה זו ורק מדקה לדקה ומגסה לגסה ולא מדקה לגסה ולא מגסה לדקה, כלומר מאונא לאונא ומאומא לאומא ולא מאונא לאומה ולא מאומה לאונה [שם] אבל הרי"ף והרמב"ם [פ"ו] מפרשים גסה ודקה כפשוטו, והיינו שיש לדמות אפילו מבהמה זו לבהמה אחרת, ובלבד מבהמה דקה לבהמה דקה וכן מגסה לגסה אבל לא מגסה לדקה ומדקה לגסה, ורש"י הביא גם פירוש זה וכתב שאין להקל כל כך. וכתב הרמ"א וכל דהאידינא אין אנו בקיאים בזה ואין לסמוך בזה אהקפה כלל להכשיר.

ואמרו [מ"ח ע"ב], אתמר מחט שנמצאת בריאה; רבי יוחנן, ורבי אלעזר, ורבי הנינא מכשרי, רבי שמעון בן לקיש, ורבי מני בר פטיש, ורבי שמעון בן אליקים טרפי וכו'.

הביאור, דבריאה יש סמפונות שהם כקנים חלולים, ואם ניקב אחד מסמפוני הריאה בפנים לסמפון חבירו, דהיינו במקום שמתפצלים זה מזה ואין בשר ביניהם

ומה נקרא אטום, שהמקום קשה ומראהו דומה לשאר ריאה אלא שאינו עולה בנפיחה, ועיין בפוסקים באריכות מה דרך הבדיקה לזה.

איתא בגמרא [מ"ז ע"ב] ריאה דדמיא לאופתא, והוא בקעת עץ, טריפה, ויש בגמרא כמה פירושים על זה, וזהו שכתוב בטור וש"ע ריאה שקשה כעץ במישמוש טריפה וה"ה אם קלה כעץ טריפה, כלומר שהיא קלה יותר מכל הריאות, וקשה כעץ הוא כפשוטו שבמישמוש היד הוא דומה לעץ, וזהו ספק טרפות כיון שיש כמה לשונות בגמרא על זה, וכן מ"ש הרמב"ם [פ"ה ה"ח] ריאה שנמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל אוסרים אותה מספק שזו תוספת משונה בגופה ושמה התוספת בגוף כחסרון. עכ"ל. זהו ג"כ מהפירושים שנאמרו בגמרא על דמיא לאופתא, עיי"ש.

עוד אמרו בגמרא [מ"ז ע"ב] ריאה שיבשה מקצתה טריפה והוא שתהא נפרכת בצפורן, כלומר כשידחוק עליה הצפורן תשבר. והרמ"א כתב [סעיף י"ג], ואם משרטט בצפורן על בשר הריאה ונראה השירטוט בתוכה מקרי יבש וטריפה. עכ"ל. ותמהו עליו האחרונים מנא ליה הא, דהא מפורש בגמרא להיפך דכל שאינה נפרכת כשירה. ומכל מקום כתבו האחרונים דפשוט דאם כשנראה השירטוט של הצפורן ובמשך זמן נסתלק השירטוט וחזר לקדמותו דכשירה דכיון שחוזר לקדמותו לאט לאט אין זה יבש.

דין מחט בריאה

כתב הרמב"ם [פ"ז הי"ד] מחט שנמצאת בריאה נופחין אותה אם לא יצא ממנה רוח בידוע שזאת המחט דרך סמפונות נכנסה ולא ניקבה ואם נחתכה הריאה קודם נפיחה ונמצאת בה המחט ה"ז אסורה שהדבר קרוב שניקבה כשנכנסה. עכ"ל. כתב ערוך השלחן ביאור הדברים, כגון שבעוד שהריאה בשלימות הרגישו בה במשמוש היד שיש בה מחט נופחין אותה ואם לא יצא ממנה הרוח כשירה, ואף על גב דרוב הנבלעין הולכין דרך הושט, שאין דרך הקנה לבלוע, וא"כ בהכרח שיצאה מהושט אל הדקין וניקבה את הדקין ויצאה וניקבה את קרום הריאה ונכנס לתוכה, אין אומרים כן, דא"כ היתה הריאה מבצבצת, ולא חיישינן שמא באמת יש נקב בריאה אלא שעלה בה קרום ונסתם ולכן לא יצא ממנה רוח, דלא מחזקינן איסורא כיון שאנו רואין שהיא שלימה ואין בה סריכא שנחשוש לעליית קרום, ולכן אמרינן שבלעה המחט דרך הקנה, שהריאה קרובה לקנה ונכנסה לסמפוני הריאה, ומן הסמפונות לבשר הריאה ולא ניקבה הקרום החיצון, ואף אם אולי ניקבה הקרום הפנימי לית לן בה כיון שקרום החיצון שלם.

ובזה אין חילוק בין כשהמחט דקה או עבה ואפילו ראשה אחת עב כגרעין תמרה והצד העב הוא לצד חלל

טריפה, שחבירו קשה ואין מגין עליו, וכ"ש אם גם חבירו ניקב כנגדו, אבל אם ניקב ברחוק מהפיצול לבשר הריאה כשירה, שהבשר רך ונכנס לתוך הנקב וסותמו. ומה שאמרנו כשהסמפון ניקב לבשר כשר זהו דעת הטור והש"ע וכל הראשונים כדמוכח להדיא בסוגיין, ודברי הרמב"ם בזה צ"ע שכתב [פ"ז ה"ג] אחד מסמפוני הריאה שניקב אפילו לחבירו טריפה. עכ"ל. דמשמע מדבריו דכ"ש לבשר, והם דברים תמוהים, דאדרבא לבשר כשר, וכבר תמהו עליו הטור וכל הראשונים, ונתחבטו בזה רבות לבאר את דבריו, ואכמ"ל.

ועוד אמרו בגמרא [מ"ז ע"ב] דחסרון מבפנים לא שמה חסרון, ואין חילוק בין שנבראת כך חסירה מבפנים ובין נחסרה ע"י חולי, ולפיכך אמרו ריאה שנשפכה בקיתון כשירה, כלומר שבשר הריאה נימוח בתוך קרומים שלה ונשפך מראשה לסופה ומסופה לראשה בתוך הקרומים, וחסרון הוא, שמתחלה כולה מלאה ועכשיו חציה ריקנית [רש"י ד"ה שנשפכה] והקרום קיים והוא בריא וטוב ועולה בנפיחה כראוי.

אמנם הוא דווקא שהסמפונות לא נתקלקלו, והיינו שעומדים במקומם ולא נמוחו, אבל אם נמוח אפילו סמפון אחד טריפה. וכיצד בודקין אותה, נוקבין אותה ושופכין אותה בכלי שהיא שוע באבר שחלקה היא ונראה הכל יפה או כיוצא בזה כלי נקיה ולבנה, אם נראה בה חוטין לבנין בידוע שנמקו הסמפונות וטריפה ואם לאו בשר הריאה בלבד הוא שנימוק וכשירה. וכתב הטור וז"ל, ופירש רב אלפס דווקא שיהיו מיחוי המים זך, אבל אם הם עכורים או סרוחים טריפה, וכ"כ הרמב"ם, וא"א הרא"ש מכשיר אף בעכורים וסרוחים. עכ"ל. ובאמת ברי"ף ורמב"ם לא נמצא כלל בדין זה דאם הם עכורים או סרוחים טריפה, ורק הטור למד זה מדבריהם שכתבו בבעות דבעכורים וסרוחים טריפה כמ"ש לקמן, ועיין בערוך השלחן שהאריך לתמוה על זה, עיי"ש.

ואמרו [מ"ז ע"ב], אמר רבינא אטום בריאה; מייתינן סכינא וקרעינן לה, אי אית בה מוגלא ודאי מחמת מוגלא הוא, וכשירה; ואי לא מותבינן עלה גדפא או רוקא, אי מבצבצא כשירה, ואי לא טריפה.

והלכה כתב הטור, ריאה שאירע בה מקרה שנפחזה ונשאר בה מקום אטום שאינו עולה בנפיחה, קורעין המקום האטום, אם נמצא בו ליחה כשירה, שמחמת הליחה נאטם, ואם לא נמצא בו ליחה מניחין עליו קש או נוצה ונופחין אותה אי מבצבצת כשירה שהרי הרוח בא שם ואם לאו טריפה. וטעם טרפות של אטום מפני שהריאה רוחפת ומניפה על הלב ואם היא אטומה אינה יכולה להכניס רוח ולהניף [רשב"א בתה"ב] והרמב"ם [פ"ז ה"ן] כתב מפני שזהו כנקובה, ולפ"ז אפילו בכל שהוא טריפה [ב"ה] ורש"י [מ"ז ע"ב ד"ה ואי לא] כתב דלקותא היא, ובפשטות כונתו כהרמב"ם דזהו כנקב.

הגוף דכה"ג בכבד טריפה כמו שנתבאר כבר לעיל, מטעם שבוודאי נכנסה בצד הדק שלה דרך הושט ומשם נכנסה לכבד ולכן הצד העב שלה הוא לצד חלל הגוף, דאם היתה נכנסת בצד הדק שלה לתוך הכבד דרך הקנה היה הצד הדק לתוך חלל הגוף, מ"מ בריאה אין חילוק בזה, לפי שסמפוני הריאה רחבים והריאה קרובה מאד לקנה ובשר הריאה רך ומרחף תמיד אמרינן שנכנסה המחט אפילו דרך צד העב שלה מהקנה לתוך הבשר דרך הסמפונות, וגם לא חיישינן שמא בהליכתה ניקבה סמפון אחד לחבירו דטריפה, דאין לנו להחזיק ריעותא במה שאין אנו רואין, והרי עינינו רואות שהריאה שלימה מכל צד ואין בה נקב, ובהכרח שלא נכנס המחט דרך הושט ואיך נחזיק ריעותא על נקיבת סימפון לחבירו שאין זה הכרח כלל לומר כן.

וכל זה הוא כשהריאה שלימה והרגישו המחט כשהיא בשלימותה ונפחיה ולא יצא ממנה הרוח, וכן הדין אם אפילו לא הרגישו בהמחט אלא שנפחיה מפני עניין אחר שאירע בה ונמצאת שלימה שאין הרוח יוצא ממנה ואח"כ נתחזה ונמצא מחט באחת החתיכות ג"כ הדין כן [ראב"ד שם]. אבל אם לא הרגישו במחט כשהיתה בשלימותה וגם לא נפחיה וחתכו הריאה ונמצא מחט באחת החתיכות, טריפה בכל עניין, בין כשהמחט דקה ובין כשהיא עבה ואפילו ראשה אחד עב כגרעין תמרה והצד העב הוא לצד הסמפון וצד הדק הוא לצד חלל הגוף, טריפה, אף על גב דוודאי נכנסה דרך הקנה לסמפון וניקבה בחודה את הסמפון ונכנסה ממנו לסמפונות קטנים וניקבה לתוך הבשר, מ"מ חיישינן שמא ניקבה בחודה גם קרומי הריאה וחזרה לאחוריה, וכ"ש אם צד העב לצד החלל וצד הדק לסמפון ודאי דקרוב הוא שבא המחט דרך הושט ומשם לדקין וניקבה ויצאה ובאה לתוך הריאה דרך חודה וניקבה הקרומים, דכל שיש בה מחט הרי זו חייבת בדיקה מדין תורה, וכיון שנחתכה אין כאן בדיקה והרי היא ספק טריפה כדין מחט שנמצא בחלל הגוף, וכ"ש אם נמצא המחט על הריאה דטריפה מטעם זה.

מחט שנמצא בסמפון הגדול שבריאה בין שלימה בין חתוכה בין מחט גדולה בין קטנה ואפילו שני ראשיה חדין כשירה בכל עניין, דמקום זה רחב הוא מאד והוא סמוך ממש להקנה ודרך הקנה נכנסה ולא עשתה כלום.

דיני שינוי מראות הריאה

אמרו בגמרא [מ"ז ע"ב], אמר רפרם האי ריאה דדמיא לאופתא טריפה. איכא דאמרי בחזותא, ואיכא דאמרי בגישתא, איכא דאמרי דנפיקה, ואיכא דאמרי דפחזא, ואיכא דאמרי דשיעא, דלית לה חיתוכא דאוני. אמר רבא ככוחלא כשרה, כדיותא טריפה דא"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה; ירוקה כשרה, מדרבי נתן. אדומה כשרה, מדרבי נתן.

מצאנו חמישה צבעים הפוסלים את הריאה, וצבעים אחרים הכשרים בה. אם הריאה או חלק ממנה השתנה לאחד מחמשת הצבעים שנביא בסמוך, הבהמה טריפה. שחור, לבן כחלב, צהוב כחלמון, כחול, ירוק ככרתי. ואדום [צבע בשר] הריאה כשירה. כי האדמומיות מגיעה לרוב מהדם שמצטבר בה בזמן השחיטה, וצבע ורוד הוא המראה הרגיל והבריא של הריאה.

[יורה דעה סימן ל"ח] והביאור, דקים להו לחז"ל דכל שנראה בהקרומים מראות הנ"ל נתקלקלו הקרומים ועתידין לינקב דזהו כרקבון, ולכן אפילו נשתנה רק משהו למראה הטריפה ה"ל כנקב משהו וטריפה. ודעת תוספות [מ"ז ע"ב ד"ה אוכמי] והראב"ד דאין זה כנקב אלא אם רובא של ריאה כך הוה סימן שכולה מקולקלת היא, אבל הרי"ף והרמב"ם [פ"ז] והטור והש"ע פסקו דזהו כנקב ואפילו במשהו טריפה.

ויש שינוי מראות בריאה שהם כשרות ואפילו נשתנית כולה לאותה מראה או בכמה מקומות, דקים להו לחז"ל שאין זה קלקול ואין זה לקותא, ואפילו יש בה כמה מראות משונות זו מזו, כיון שכולן ממראות הכשרות לית לן בה, ולא עוד אלא אפילו יש בה שני מראות שמורים הפכיות זה מזה, כגון מראה אדום ומראה ירוק כעשבים דשניהם הם מראות כשרות, רק דאדום מורה שעדיין לא נבלע בה הדם וירוק מורה שעדיין לא נפל בה דם, וזהו היפך מאדום שכבר נפל הדם בה אלא שלא נבלע בבשר והולך בין עור לבשר ולפיכך הוא אדום, וירוק הוא שעדיין לא נפל בה דם כלל, ולפ"ז במקצתה אדום ומקצתה ירוק היה לנו לאסור, מ"מ אין חוששין לזה ואמרינן דבמקום זה עדיין לא נפל הדם ובמקום זה נפל ועדיין לא נבלע הדם בהבשר ואפילו הן סמוכות זה לזה לית לן בה.

ואלו הן המראות הפסולות, ריאה דדמי לאופתא וזהו בקעת של עץ כדדמי בחזותא לבקעת והיינו שנעשית לבנה כבקעת טריפה [רש"י ד"ה דנפיקה], אמנם דעת העיטור [הובא בב"י] דלובן בריאה אינו מראה טריפה, וכן משמע מהרמב"ם שלא הזכירו. אמנם לדינא קי"ל לאיסור ככל הדיעות שהרי הוא ספק איסור דאורייתא, ולכן בין אם היא לבנה כלובן ביצה וכ"ש כבקעת של עץ וכ"ש למעלה משיעור זה, וכן אם היא כעין חריות של דקל טריפה מספק.

כדיותא טריפה, ששחור כקורט דיו יבש, והיא שחרות עזה, דשחור מתחלה היה אדום ואח"כ נהפך לשחרות ולקוותא היא וסופו לירקב ולנקב [רש"י ד"ה אלא שלקה]. אבל אם אינו שחור כל כך כשר. וכן אמרו דדמי ככשותא וכמוריקא וכביעתא, דכל אלה מין ירוק הן שקורין גע"ל [צהוב] אלא שזה משונה מזה.

עוד אמרו ככבדא כשירה כבישרא טריפה וסימנך ובשר בשדה טריפה ופירשו רבותינו דאמראה קאי והוא

פלא, שהרי מראה בשר הרי היא מראה אדומה וכשירה היא. ובאמת המאור והרשב"א פירשו דאמישמוש קאי, כלומר שאם במשמושה היא כבשר טריפה וככבדא כשירה ולא קאי אמראה כלל, והרשב"א בספרו תה"ב כתב וז"ל, ואנן מספקא לן מילתא אי בחזותא אי בגישתא הלכך בין הכי ובין הכי טריפה. עכ"ל. ועיין בערוך השלחן שהאריך בזה ויצא לידון בדבר החדש וכתב וז"ל, ולכן נראה דזה שכתבו כמראה בשר לאו משום המראה של אדמיות אלא גם על המראה העצמיות שלה, דידוע דריאה היא חלקה מאד ולהיפך מזה הבשר אינו חלק כלל, שהרי נמשכת לחוטים דקים, ולכן אם הרואה לעינים לא יאמר עליה שזו היא ריאה אלא בשר היא טריפה, ואם יאמר הרואה שזהו כבד כשירה, וה"ה אם יאמר עליה שזהו טחול ג"כ כשר. ולפ"ז זה שאמרו כמראה בשר טריפה לאו משום המראה אדמיות אלא משום מראה העצם שגשמיותה נראית כבשר. ע"כ. וצ"ע.

ואמרו בגמרא [מ"ו ע"ב] האי ריאה דקיימי גילדי גילדי אוכמי אוכמי חזותא חזותא כשירה, דהיינו דבמראות הכשרות אפילו היא כולה כך או הרבה גוונים מהמראות הכשרות לית לן בה, ופשוט הוא שמה שאמרו אוכמי הוא כשלא הגיע שחרותן לדיו.

המראות הפסולות אינן פוסלות אלא כשהשינוי בהקרומים הם מעצמם, אבל אם השינוי בא ע"י המוגלא שבתוכם, והיינו כשמסירין המוגלא נשארו הקרומים במראה כמראה ריאה או אפילו כמראות הכשרות שנתבארו, כשר, שאין עיקר הטרפות תלוי רק בקלקול הקרומים, וכן אפילו יש בה הרבה מראות פסולות וכשמסירין המוגלא שבתוכם חזרו כולם למראות כשרות כשר.

ולמעשה פעמים רבות שינוי הצבע הוא חיצוני בלבד ואינו מעיד על מחלה פנימית. לכן, יש לעשות בדיקה הנקראת קילוף או גרידה (גרדא), שהבודק לוקח סכין ומגרד בעדינות את קרום הריאה במקום ששינה את צבעו, אם הצבע נמצא רק על הקרום העליון, ולאחר הגירוד מתגלה תחתיו בשר ורדרד ובריא הריאה כשירה, אמנם אם הצבע הוא גם בתוך עומק בשר הריאה הבהמה טריפה.

דיני בועות הריאה

[יורה דעה סימן ל"ז] דרך הריאה לגדל בה צמחים ובלשון התלמוד שם הכולל שלהם בועות, ומשתנים לשלשה שמות צמחי וכנדי וטינרי, ופירש"י וכן הערוך [ערך טינרי] דצמחים הם קטנים, וכנדי גדולים מצמחים, וטינרי גדולים מכנדי, ומסיים הערוך וכולהו בועי אינון, ומבואר בתלמוד שם דבכל גוויי כשר.

ובלשון הפוסקים יש ג"כ שלשה שמות אחרים שדינם משונים זה מזה, ואלו הם בועות וטנרות ומורסות, הבועות

יש מהם מליאים רוח ויש מליאים מים זכים ויש מליאים מים עכורים או סרוחים או מוגלא עכורה וסרוחה או מוגלא נקייה או ליחה כדבש וכיוצא בזה, והם גדילים בין עור לבשר, והם גבוהים מבשר הריאה, וטינרי ג"כ גבוה מבשר הריאה אלא שהיא קשה כאבן ואין בה מוגלא כלל. ואף שהבאנו לעיל שאטום הרי הוא טריפה, לא דמי, דאטום אין שם שום צמח ואינו משתנה מן הריאה אלא שאינו עולה בנפיחה [רש"י מ"ח ע"ב ד"ה טינרי]. אבל טינרי אין עליה מראה ריאה כלל כמו בועא והיא גבוה מבשר הריאה כמו בועא, אלא שאין בה לא ליחה ולא מוגלא. ומורסות נקראים שיש בהם מראה ליחה כעין מראה אבן טוב שקורין טורקיז ואינה גבוהה כמעט מבשר הריאה, וכשנפוחין הריאה קרום הריאה מכסה אותה. וכלל גדול הוא דאיזה בועה שהיא אם ע"י נפיחה בשר הריאה מכסה אותה אינה לא בועא ולא טינרי אלא מורסא. וכתב הרשב"א [מ"ז ע"ב] דעניין הבועות הם מחמת הליחה שמתאספת בין עור לבשר ונפסדת שם ונעשית מוגלא. עכ"ל.

ולהלכה מצאנו חילוקים בין האופנים השונים.

בועות המלאות ברוח, אם יש בועה אחת בלבד הריאה כשירה דאין כאן חסרון בריאה, אלא רק התנפחות של הקרום.

אם יש שתי בועות המלאות באוויר והן צמודות זו לזו, הבהמה טריפה, דחוששים שהמחיצה שבין שתי הבועות תישבר בגלל הלחץ, ומהשבירה הזו ייווצר נקב שיטריף את הבהמה.

וכל זה בבועות המלאות רוח, אבל אם הבועות מלאות במים או במוגלה משתנה ההלכה לפי הנוזלים שבתוך הבועה. אם היו בה מים זכים הריאה כשירה, ואם היו בה מים עכורים או סרוחים או נראים כמוגלה הריאה טריפה, דמוכח שיש שם נקב פנימי או ריקבון של הבשר. וכמו כן בועה מלאה בדם דינה כדין בועה מים עכורים.

כן יש נפקא מינה במקום הבועה, דאם הבועה נמצאת רק מתחת לקרום העליון והבשר שמתחתיה שלם הריאה כשירה, אבל אם הבועה יושבת בתוך בשר הריאה עצמו וניקבה את המבנה הפנימי הבהמה טריפה.

בכל אופן אף בבעא כשירה, מצריכין לה בדיקה, דהיינו בדיקת נפיחה במים, שמניחים את הריאה בתוך כלי עם מים פושרים, ומנפחים את הריאה דרך הקנה, ואם עולות בועות אוויר מהמקום של הבועה, זה סימן שיש שם נקב והריאה טריפה. אם לא עולות בועות, הריאה כשירה.

והנה הזכרנו את ההלכה ששתי בועות הסמוכות זו לזו טריפה, והוא בגמרא [מ"ו ע"ב], הני תרתי בועי דסמיכתא

אהדדי טריפה. ושיטת רש"י שמדובר רק על בועות המלאות ברוח (אוויר), בועות כאלה נוצרות בגלל נשימת הבהמה, ואם הן סמוכות, המחיצה ביניהן דקה ועלולה להישבר ולגרום לנקב. אמנם אם שתי הבועות המלאות ברוח מרוחקות זו מזו, הבהמה כשירה. וכל זה בבועות של רוח, אבל בועות המלאות במים צלולים כשרות תמיד, אפילו אם הן סמוכות זו לזו.

ודעת בעלי התוספות והרא"ש שאם יש שתי בועות של רוח בריאה, אפילו אם הן רחוקות זו מזו בשני קצוות שונים של הריאה הבהמה טריפה, דמחא דחזינן שיש כמה בועות יש לחוש שקרום הריאה חלש ועומד להנקב.

ושיטת הרמב"ם [בהלכות מאכלות אסורות] שדין הגמרא בשתי בועות סמוכות שהם טריפה נאמר דווקא על בועות המלאות במים, דבועה של רוח אינה מטריפה כלל, אפילו אם יש שתיים סמוכות, כי הוא רק אוויר שנלכד בקרום. אבל בועות מים מראות על מחלה בריאה. לכן, אם יש שתי בועות מים סמוכות הבהמה טריפה. אמנם אם הן אינן סמוכות כשירה.

והרשב"א נקט כתוספות לגבי בועות של רוח, שאפילו אם אינן סמוכות, הריאה טריפה. ולענין בועות של מים פסק שבועה אחת של מים צלולים כשירה, אך שתי בועות מים סמוכות טריפות כדעת הרמב"ם.

ולהלכה פסק בשולחן ערוך כהתוספות והרשב"א, דשתי בועות של רוח טריפה בכל אופן בין סמוכות ובין שאינן סמוכות, ושתי בועות של מים צלולים אם הן סמוכות זו לזו, הבהמה טריפה. אם אינן סמוכות, הבהמה כשירה.

ומה נקרא סמוך, בועות שנוגעות זו בזו, או שנראות כנוף אחד, הרי הן סמוכות, ובועות שיש ביניהן רווח של בשר ריאה בריא ושלם נחשבות שאינן סמוכות, ובועה קטנה שגדלה בתוך בועה גדולה דינה כשתי בועות סמוכות.

ביאור יותר בענין שתי בועות הסמוכות זו לזו

שני בועות הסמוכים זה לזה טריפה מדינא דגמרא כמבואר, וכך אמרו הני תרתי בועי דסמיכי להדדי לית להו בדיקותא, כלומר שאינו מועיל הבדיקה לראות אם יש תחתיהם נקב אם לאו, דקים להו לחז"ל שסמיכותן הוא מחמת שהיה נקב בריאה והעלה הנקב את הבועות הללו סביביו [רש"י ד"ה תרתי], ואף אם נבדוק ולא נמצא שם נקב אמרינן שעלה בה קרום ונסתם [רא"ה בבד"ה], וי"א הטעם דכיון שסמוכות זה לזה מתוך שכל אחת דוחקת חברתה סופו של עור לינקב וה"ל כאלו ניקב מעכשיו [ר"ן ורשב"א]. והרמב"ם כתב בלשון זה, ריאה שנמצאו בה שתי אבעבועות סמוכות זה לזה טריפה שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן ואין להן דרך בדיקה. עכ"ל. ומשמע שכוונתו כפירוש הראשון [ב"י].

וכתבו האחרונים שיש נפקא מינה בין הטעמים, דלטעם הראשון העיקר תלוי אם סמוכים זה לזה בשורש, אבל אם בשרשם אינם סמוכים אף שמתרחבים למעלה ובראשם סמוכים זה לזה כשר. אבל לטעם הי"א טריפה שהרי בראשם דוחקים זה"ז. וכן יש נ"מ דלטעם הראשון צריך שיהיה ביניהם כרוחב קש דק או לכל הפחות הפסק כרוחב שתי שעורות, אבל בפחות מזה אינו הפסק, ולהי"א כל שאין דוחקות זה"ז כשר אפילו ההפסק פחות משיעור שנתבאר. אמנם להלכה למעשה פשוט שיש להחמיר כשני הטעמים באיסור דאורייתא, וגם בהפסק שביניהם צריך להיות מראה ריאה בלא מוגלא דאם יש בהפסק מוגלא אף שזהו ממראות הכשרות, מ"מ כיון שיש שם מוגלא ה"ל סמיכי, וכ"ש טיגרי ומורסא. ונאמרו באחרונים עוד סברות שיש נפקא מינה בין הדעות, ואכמ"ל.

עוד אמרו [מ"ז ע"א] שאם יש בועה אחת ונראית כשתים כגון שיש סדק באמצעיתה [רש"י ד"ה הדא] ולא ידענו אם באמת הם שתיים או רק נראות כשתים, נוטלין קוץ ונוקבין אותה באחת מצדיה ורואין אם שופכין זה לזה אחת היא וכשירה ואם לאו שנים הם וטריפה. וי"א דאפילו אם שופכים זה לזה צריך לראות אולי יש להם שני כיסים, וזהו סימן מובהק שהם שני בועות, וזה ששופכים זה לזה נעשה נקב ביניהם, ואי לא שפכי להדדי אפילו בכים אחד טריפה. ובשתי בועות ממש לא מהני מה ששופכים זה לזה.

דיני סרכות הריאה

[יורה דעה סימן ט"ל] בענייני הסרכות וטרפותן נחלקו הראשונים, רש"י וסייעתו פירשו דאין סרכא בלא נקב והסרכא באה מחמת נקב שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב נקפה ונעשה קרום, וכך מצא בתשובות הגאונים, ואף שהסרכא סותם הנקב ואינו מוציא רוח, הא קי"ל קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום דסופו ליסתר [מ"ז ע"ב ד"ה לית] ולפי טעם זה נחלקו הראשונים בסרכא תלויה [שאינה דבוקה למקום אחר] דהרשב"א והר"ן ס"ל דטריפה, כיון שאין סרכא בלא נקב מה לי אם נסרכה למקום אחר או לא נסרכה סוף סוף הרי היא נקובה, ודעת הרא"ש דסרכא תלויה אינה מחמת נקב, לפי שהסרכא הבאה מחמת נקב היא נסרכת למקום הסמוך לה, לפי שדרך הנקב יוצא המשקים ונעשה חוט עב וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו, אבל סרכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ולא בא ממקום נקב.

וכתב ערוך השלחן, מה שיש לנו לשאול על שיטה זו, דאם כל סרכא היא מחמת נקב בע"כ שמתחלה נתהוה הנקב ואח"כ במשך העת המשקה יצאה דרך הנקב מעט מעט ונקפה ונעשה קרום וקודם זה היה נקב, וא"כ למה אנו רואין בחוש שהסרכות מצויות הרבה מאד כמעט

אויא: כל הני חייו ברייתא הכי אית להו, וקרו לה טבחי עינוניתא דוורדא.

בעאורו דלבהמה יש מבנה ריאה קבוע, בצד ימין: שלוש אונות קטנות ושטח גוף גדול אחד הנקרא אומה, ובצד שמאל שתי אונות קטנות ושטח גוף גדול אחד [אומה]. באמצע הריאה יש אונה קטנה נוספת שנמצאת באמצע, לכיוון הלב.

מבואר בגמרא דאם חסרה אונה אחת לחלוטין, או שחסרה אחת האומות הבהמה טריפה. ואם נמצאה אונה נוספת מעבר למספר הרגיל, הדין תלוי במיקומה, דאם האונה הנוספת צומחת בשורת האונות הרגילה (לכיוון פנים הבהמה) - הבהמה כשירה, ואם האונה הנוספת צומחת בגב הריאה (לכיוון השדרה) או בין האומות הבהמה טריפה.

וגם לענין סירכות מצאנו בזה נפקא מינה, דמיקום הסירכה קובע האם היא מותרת או אסורה, שיש סירכות שנוצרות בגלל המבנה של הריאה, והן אינן מחמת נקב. סירכות אלו נקראות כסדרן והן כשרות. והוא בסדר הזה. מאונה לאונה סמוכה, סירכה שמחברת בין האונה הראשונה לשנייה, או בין השנייה לשלישית באותו הצד. מאונה לאומה שלה, סירכה שמחברת בין האונה הקטנה לבין גוף הריאה הגדול (האומה) באותו הצד. עינוניתא דוורדא לאומה, סירכה המקשרת בין האונה האמצעית הקטנה לבין האומה.

אמנם אם אינן כסדרן הרי הן טריפה, דהיינו מאונה לאונה שאינה סמוכה, כגון סירכה מהאונה הראשונה לאונה השלישית, או מצד ימין לצד שמאל, סירכה שמחברת בין האונות או האומות של צד ימין לחלקים של צד שמאל, או סירכה היוצאת מהאונות או מהאומות ומחברת אותן אל דופן החזה (הצלעות), אל הלב, אל קנה הנשימה או אל השומן.

בהלכה למעשה בענין זה יש מחלוקת ידועה בין מרן הב"י לרמ"א, דדעת השולחן ערוך דכל סירכה שלא כסדרן מטריפה את הבהמה מיד, ולא מועיל קילוף או מיעוץ וכו'. אמנם הרמ"א מיקל אם הבודק ממעך וממשמש את הסירכה בידיו והיא מתפרקת בקלות, מותר לקלף אותה. לאחר מכן עושים לריאה בדיקת נפיחה במים. אם לא יוצא אוויר הבהמה כשירה.

בלמעשה דרך הבדיקה להנ"ל מחלוקת לשתיים, בדיקת פנים ובדיקת חוץ, דלפני שפותחים את בית החזה של הבהמה, הבודק מכניס את ידו אל תוך גוף הבהמה דרך חתך קטן, הבודק מעביר את ידו בעדינות בין הריאה לבין הצלעות ובין האונות השונות. הוא מחפש להרגיש חושים או קרומים (סירכות) המושכים את הריאה או מחברים אותה לדופן החזה. מדוע צריכים בדיקה זו, ולא

ברוב הבהמות, ונקב בפועל ממש בלא סרכא אין אנו רואים אף באחת ממאה, ועוד יותר הרבה ואיך לא איתרמי שישחטו בהמות קודם שעלו הסרכות על הנקבים. ועוד הרי דבר פשוט הוא בכל הש"ס דרוב בהמות כשרות הן, וזה אנו רואים בחוש דרוב בהמות יש בהם סרכות, ואי כל סרכא אינה בלא נקב הוי תרתי דסתרי.

וכתב דתשובת שאלה זו כן הוא, דוודאי אם כל מה שאנו רואים סרכות בבהמה היו סרכות ודאית היתה שאלה גדולה ואין עליה תשובה, אמנם האמת דהרבה יש מהם שאינם סרכות כלל, ויש מהן רירין בעלמא, ויש מהן שנראה לעינים שהוא כקרום שלישי, ויש מהן שהם רק מעור העליון, וכן יש סרכות בת יומן ונפסקים מחמת הגבהת היד, ויש סרכות שמסולקים ע"י השקאת הבהמה סמוך לשחיטה, וזה ידוע שאלו הסרכות כשלא נסתלקו ויוצאין לאויר העולם יתחזקו ונראית כסרכות ממש, עיי"ש שהאריך בזה מאוד.

ושיטת בעלי התוספות כן הוא דיש סרכא בלא נקב, וטעם האיסור הוא מפני שכשהיא שלא כסדרן סופה להתפרק ולינקב עור הריאה וחשיב כנקובה כיון שסופה להתפרק וכל העומד לינקב כנקוב דמי [ר"ן], אבל כשהיא כסדרן מונחת יפה ואינה עומדת להתפרק ולכן כסדרן כשרה שלא כסדרן טריפה. ואף שעכשיו אינה נקובה, כתב הרשב"א בספרו משמרת הבית, דכיון שא"א שלא תנקב, הלכך מעתה יש לה טרפות ואסורה, וכך היא מדת חכמים בטרפות, כל שיש לה ענין שסופה ליטרף בה בוודאי אסורה. עכ"ל. וכן כתב בספר החינוך וז"ל, במצוה ע"ג טרפות הריאה הצריכו חכמים לבדוק מפני שמצוים רירין הנקראין סרכות ויש לחוש בהם שלא ימשכו קרום הריאה וינקבוהו, לפיכך צריך לראות וכו' ואם ימצא אותם בעניין שאפשר שבתנועתם ינקבו הריאה טריפה שאנו אומרים כל שעתיד לינקב עכ"פ כניקב חשבינן ליה דכאלו מתה היא אחרי שא"א לה להנצל מן המות, וידוע הוא כי אותו החולי הגורם אותן רירין במקומות העתידין לינקב התחלת החולי המביא לידי מות הוא אחר שבאותן מקומות נעשו הרירין וכו'. עכ"ל.

ויש להקדים כאן הקדמה קצרה להבין את המשך ההלכות בזה.

אמרו [מ"ז ע"א]. אמר רבא ה' אוני אית לה לריאה, אפה כלפי גברא תלתא מימינא ותרתי משמאלא; חסיר, או יתיר, או חליף טריפה. ההוא יתירא דאתאי לקמיה דמרימר, הוה יתיב רב אחא אבבא, א"ל מאי אמר לך א"ל אכשרה ניהלה, א"ל הדר עיילה קמיה א"ל, זיל אימא ליה למאן דיתיב אבבא לית הלכתא כוותיה דרבא ביתרת; והני מילי דקיימא בדרא דאוני, אבל ביני ביני טריפה. ההוא ביני ביני דאתא לקמיה דרב אשי, סבר רב אשי למיטריפה; א"ל רב הונא מר בר

הגם ששניהם במקום החיתוך מ"מ הוי שלא כסדרן, דכל שהוא כן סופה להתפרק.

ותוספות ורא"ש בשם ר"ח כתבו דאפילו מחיתוך לחיתוך צריך שהסרכא תלך בכולה ושלא יהא שם שום פילוש, ואם יש פילוש דהיינו כחלון במקום אחד, מפרקי מהדדי וטריפה, אמנם פסק השו"ע [סעיף ד'] דכשר אפילו בפילוש ואפילו באלכסון.

והנה בסרכא בכסדרן דכשרה יש מחלוקת בין הראשונים אם צריך בדיקה אם לאו, דהרא"ש בשם הגאון כתב דא"צ שום בדיקה, וכתב בשם רבינו גרשום דצריך בדיקה, והטור והש"ע פסקו דא"צ בדיקה.

דין ריאה שניקבה ודופן סותמתה

אמרו בגמרא [מ"ה ע"א], ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבישרא. דהיינו, ריאה שניקבה במקום חיתוך האונות בגב האונות כנגד הדופן כשרה, מפני שהאונות הם במצר החזה וסמוכות מאד אל הדופן, א"כ הדופן סותם הנקב. ודווקא כשיש סרכא מהאונא לדופן דבאמצעית הסרכא סותם הדופן את הנקב, אבל אם הנקב מפולש ואין עליו סרכא כלל טריפה, דהגם שהיא סמוכה להדופן, מ"מ בלא סרכא אין זה סתימה והרוח יוצא. וי"א דגם בסתם סרכא אינו מועיל רק אם הסרכא סבוכה ונאחזת בדופן בחוזק.

וסתימה זו אינה מועלת רק באונות ולא באומות, דהאומות מונחין ברוחב החלל של הבהמה ורחוקה מן הדופן ולכן אין מועיל סרכא מאומא לדופן כשיש נקב בהאומא דכיון שרחוקה היא מיפרקא הסתימה [רש"י ד"ה התם]. אבל באונות מועיל גם אם הנקב למעלה מהחיתוכים, דידוע שלמעלה במקום דיבוק הריאה בשדרה אינו מתחיל שם פירודי האונות, והפירודים מתחילים במשך אח"כ, ולכן רק מה שכנגד האונות עד גג הריאה מקרי מקום רביתא, ואם יש שם נקב וסרכא הולכת לדופן שכנגדה הוי סתימה, שהרי גם שם היא סמוכה להדופן כאונות עצמן.

ריאה הסמוכה לדופן שלא במקום רביתא דאוני, והיינו שכל הריאה דבוקה בצלעות הדופן, או שיש סרכא מהאומא להצלעות, יש בזה דיעות בראשונים, דלשיטת רש"י ותוספות [מ"ה ע"א] אם אין ריעותא בדופן, והיינו שאין שם מכה, אפילו אם גם בריאה לא נמצא ריעותא, שאין בסביבות הסרכא צמחים דהיינו בועא ומוגלא, טריפה, ואפילו אם פרקוה מן הדופן או הסירו הסרכא מן הדופן ונפחיה ושמוה בפושרין ואינה מבצבצת, מ"מ טריפה היא, מפני דתלינן הסרכא בריאה ולא תלינן

מסתפקים בבדיקה בחוץ, מפני שאם יפתחו את החזה בכוח, הסירכות עלולות להיקרע מעצמן ולא ידעו שהן היו קיימות. לאחר בדיקת הפנים, מוציאים את הריאה החוצה בשלמותה יחד עם הלב וקנה הנשימה, ומניחים אותה על שולחן הבדיקה. הבודק מסתכל על צבע הריאה (לוודא שאינה שחורה או ירוקה), ומחפש בועות, יבלות או חסרון של אונות. אחר כך הבודק מעביר את ידיו (ולעיתים נעזר בגב הסכין כדי לא לחתוך) על פני כל הריאה כדי להרגיש מקומות קשים, אם הוא מרגיש מקום קשה (דין "אטום"), הוא משתמש בסכין חדה ומחתך מעט בבשר הריאה, לראות האם יוצא מהמקום הקשה נוזל (כמו מוגלה או מים עכורים) שמטריף את הבהמה, או שמא מדובר בסתימה זמנית וכשמנשפים אוויר המקום נפתח והוא כשר.

ויותר בהרחבה, דמה שנתבאר דשני אונות הסרוכים זה לזה כסדרן כשרה ושלא כסדרן טריפה, כתבו רש"י והרמב"ם דמהו כסדרן, דמאונא לאונא הסמוכה אצלה זהו כסדרן, ומאונא ראשונה לשלישית הוי שלא כסדרן, ואין חילוק בין שהסרכא הולכת למעלה על גבי אונא השנייה או מתחתיה תחת אונא השנייה [טור]. אבל שאר הראשונים כתבו דכסדרן לא מקרי רק כסדרן ממש, במקום ששוכבות זו אצל זו, והיינו מחיתוך לחיתוך, כלומר שהאונות נראין כאלו מחותכין זה מזה ושם במקום החיתוכים מדובקים זה לזה בעת שהיא נפוחה כנראה בחוש, וזהו רביתיהו האמור בגמרא, ולכן הסרכא ששם תשכון במנוחה דשני קצותיה אינן נמשכים זה מזה, וכשהבהמה בחיים גם כשאין סרוכות זה לזה דחקי אהדדי וכשרה, אבל כשסרוכות מגבה של זו לגבה של זו, דהיינו מלמעלה על גבי האונות, או אפילו מחיתוך לגב השנייה, או מחודה של זו לחודה של זו, או מחודה לחיתוך, או מחודה לגב, וחוד מקרי כל החידודים שיש באונה, אף אותן שהן למטה מגבה, כי האונא יש לה הרבה חידודים, וכן משיפולי לשיפולי, והיינו כשמנפחים הריאה מתדבקת אונא לאונא אבל בסופה מופרדים זה מזה, וזהו שיפולי, ובכל אותן המקומות מקרי שלא כסדרן וטריפה.

והטעם בכל זה מפני שבאלו המקומות אין הסרכא שוכבת במנוחה וזו מושכתה לכאן וזו לכאן וסופה להתפרק ואין זו סתימה יפה, וגם מחוד לחוד הגם שהם סמוכים זה לזה מ"מ כיון שהיא רק על החוד תנתק בקל שאין זו סתימה יפה, וכ"ש משיפולי לשיפולי, כיון ששם אינן מדובקות האונות זה לזה ממילא שיופרדו ואין זו סתימה יפה, וכל שצד אחד מן הסרכא אינה על מקום החיתוך, הגם שצד השני הוא על מקום החיתוך מובן ממילא שאינה שוכבת במנוחה.

ויש מחמירים [הר"ן ורי"ז] עוד דאפילו מחיתוך לחיתוך אינו כשר אלא כשהסרכא הולך במישור, אבל באלכסון,

יעיין בערוך השלחן בסימן זה, שהאריך מאוד למעניתו בעניינים אלו, וכתב ליישב את מנהגם של ישראל, עיי"ש.

דף מ"ט ע"ב

אמר רב חלב טהור סותם, טמא אינו סותם. ורב ששת אומר אחד זה ואחד זה סותם. [דף נ' ע"א] תניא, רשב"ג אומר בני מעיין שניקבו, וליחה סותמתן כשרה וכו' ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטריפה.

[יורה דעה סימן מ"ו] ניקבו הדקין נקב מפולש טריפה ואפילו ניכר שהנקב הוא בתולדה טריפה [לבוש], ובין בבהמה ובין בעוף טריפה, שהרי הפרש יצא דרך הנקב לתוך החלל ותמות, ואפילו ליחה שבתוכן סותמת הנקב אינו כלום, ואפילו היא דבוקה בהן הרבה עד שאין יכולין להוציאה אלא ע"י הדחק קבלו חז"ל [נ' ע"א] דאינה סתימה וטריפה:

קבלו חז"ל [מ"ט ע"ב] דחלב טהור סותם הנקב וחלב טמא אינו סותם, והטעם דכל חלב טמא יש עליו קרום דק ונקלף הקרום מעל החלב שאינו אדוק בו כל כך, ונמצא שהחלב אינו סותם סתימה מעלייתא אלא כבגד הוא פרוש. אבל חלב טהור אדוק מאוד במקום ששוכב שם, ולכן סותם סתימה יפה, ולכן יש גם בחלב טהור שאינו סותם מטעם זה, כמו הקרום שעל הלב והוא טרפשא דלבא, שהוזכר בגמרא, וחלב שעל הכרכשתא והיא החלחולת, מפני ששני חלבים אלו אינם מהודקים בטוב, דהטרפש עשוי ככובע וכן חלב הכרכשתא עגול הוא ככובע ולכן אינם סותמין הנקב [רש"י שם ד"ה חוטי], ולא דווקא חלב טהור סותם אלא ה"ה בשר סותם הנקב.

ואין הדבר תלוי בטהרה או טומאה, דחלב חיה אף על פי שכולו טהור הוא שאין בו חלב טמא מ"מ לעניין סתימת הנקב אינו סותם אלא מה שסותם בבהמה, דסתימת הנקב אינו תלוי מטעם שהוא טהור, שהרי יש גם חלב טהור שאינו סותם, אלא משום דמהודק שפיר והטמא אינו מהודק, ולכן גם בחלב חיה שכנגדו בבהמה אינו סותם גם בחיה אינו סותם, דנהי דהתורה התירתו באכילה מ"מ סוף סוף הרי אינו מהודק שפיר:

וכתבו בעלי התוספות שרק השומן ששוכב עליו תמיד ואדוק הוא מאד סותם הנקב ולא של אבר אחר ולכן אין סתימת שומן מועלת בריאה לפי שאין לה שומן [תודה חלב] וכ"כ הרא"ש והמרדכי. אבל מדברי רש"י ז"ל מתבאר להדיא דגם באבר אחר סותם, שהרי כתב [ד"ה טרפשא] על מה שאמרו חז"ל דטרפשא דליבא אינו סותם, וז"ל והיינו טעמא דריאה הסרוכה בשומן הלב, דאע"ג דהיינו רבייתא ואצלו הוא גדל טריפה וכו'. עכ"ל. הרי שכתב להדיא דרק מפני שהטרפש אינה סתימה יפה, אבל שאר שומן סותם אף שלא באותו אבר. וגם הר"ן ז"ל כתב כן,

שהדופן קלטתה אצל מפי איזה סיבה, אלא דהריאה נסמכה או נסרכה להדופן מפני הנקב שהעלה הסרכא לשיטת האומרים דאין סרכא בלא נקב, או שעתידה לינקב להאומרים דזהו טעם איסור הסרכות, ומה שאינה מבצבצת הוא מפני סתימת הסרכא והוי קרום שעלה מחמת מכה בריאה ואינו קרום.

וכן אפילו איכא ריעותא בדופן שיש בה מכה, אם גם בריאה יש ריעותא שהעלתה צמחים ג"כ אינו מועיל בדיקה וטריפה בכל ענין, אך כשיש מכה בדופן וליכא ריעותא בריאה צריך בדיקה והבדיקה מועילה, וכיצד היא הבדיקה מביאין סכין חד מאד ומפרקין הריאה מן הדופן בנחת שלא נעשה בה נקב ע"י החיתוך, ואם היא סרוכה לדופן חותכין הסרכא מן הדופן ונשארה תלויה בריאה, ונפחינן לה ונותנים אותה בפושרים או משימים פושרים על מקום הסרכא, ואם אינה מבצבצת כשרה, וטעמא דמילתא דכל מקום ששני הצדדים שוים, והיינו שבשניהם יש ריעותא או בשניהם ליכא ריעותא תלינן הסרכא בריאה מפני שהיא עלולה לכך, ולכן אינו מועיל הבדיקה כלל, דמה שאינה מבצבצת היא מפני סתימת הסרכא.

ושיטת הרי"ף לדעת הרא"ש והטור דהכל תלוי במכה בדופן, דאם יש בה מכה, אפילו אם גם בריאה יש ריעותא דצמחים, מ"מ מהני לה הבדיקה הנ"ל, ואם אינה מבצבצת תולין שהדופן המשיכה או הסריכה הריאה אצל מכה ואין הסיבה מחמת הריאה וכשרה. וכשאין מכה בדופן, אפילו אם גם בריאה ליכא ריעותא דצמחים, אינו מועיל הבדיקה, וטריפה, דתלינן בריאה, וטעמא דמילתא דודאי יש יותר לתלות בריאה בדופן, מפני שעלולה לכך, רק אם רואים מכה בדופן הרי אנו רואים סיבה גלויה לזה, שהרי מדרך המכה להמשיך הריאה אצל מכה וגם דרכה לעשות ריעותות בהריאה.

ושיטת ר"ת ובעל המאור שכתבו הרשב"א והר"ן בשמם, דאם יש מכה בדופן, אפילו איכא ריעותא דצמחים בריאה כשרה וא"צ בדיקה כלל, דכיון דחזינן מכה בדופן ברור לנו שסיבת הסרכא היא מפני הדופן והיא שעשתה הצמחים בהריאה, וכשאין מכה בדופן מהני לה הבדיקה אפילו כשיש ריעותא בריאה.

ומה נקרא מכה, כגון שיש נגע או פצע וחבורה או שניכר שהיתה שם מכה וחיתה, וה"ה אם נמצא שם בשר רעוע או מזגלא בבשר שבין הצלעות, אבל אם יש בה בהרות שחורות בלבד אינו סימן מכה ממש. ואם נשבר הצלע אף אם חזר ונקשר קרינן ביה שפיר מכה [טור וש"ע], וכ"ש אם היא עדיין שבורה.

עד כאן הוא בקיצור בעיקרי ענייני הסירכות והמסתעף, והרוצה להרחיב את דעתו בענין זה ובעיקר בנושא הפולמוס הגדול של מיעוץ הסירכות וקליפתם,

ע"ש, וכן משמע מדברי הרשב"א ז"ל בתורת הבית שלא הזכיר דבר זה, וכן משמע מהרמב"ם [ערוך השלח].

בחלב שעל הקיבה יש שני מיני חלבים האחד נקרא דאקשתא והשני דאייתרא, שהקיבה עשויה כקשת, והחלב שלצד חוץ ההולך בעיגול נקרא דאקשתא שעשוי כקשת, והוא חלב טמא ואינו סותם, ומה שלצד פנים נקרא דאייתרא והוא חלב טהור וסותם, ואף שאין אנו אוכלים אותו מ"מ לעניין סתימה סותם [רשב"א בתה"ב].

דף נ' ע"א

אמר רב שימי בר חייא מקיפים בבני מעיים.

[יורה דעה סימן נ'] אם נמצאו בבני מעיים נקובים ואין אנו יודעים אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה, נוקבין נקב אחר בצדו ורואין, אם מראיהן שוין כשירה דבידוע שלאחר שחיטה היו [רש"י ד"ה מקיפין] ואם היה בנקב הראשון הנמצא משמוש ידיים ממשמשין גם בהשני ואם אח"כ דומים כשר, ואם לא מישמשו בהראשון לא ימשמשו גם בהשני [ב"י].

אין מדמין אלא בכרס ובדקין, אבל לא בלב וטחול וקורקבן, דאלו אינם בכלל בני מעים, דרק בבני מעים הדרך שישתו ביניהם כשהיו שניהם באופן אחד אבל לא בשארי איברים ובהם אין זה סימן כלל. והטור בשם העיטור כתב דגם באלו מדמין דגם הם בכלל הבני מעים, אבל הטור והש"ע הכריעו כדיעה ראשונה.

וכן אמרו רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרויהו מקיפים בריאה וכו' והלכתא אפילו מערוגה לערוגה, מדקה לדקה, ומגסה לגסה, אבל לא מגסה לדקה, ולא מדקה לגסה. אב"י ורבא דאמרי תרויהו מקיפין בקנה וכו' והלכתא אפילו מחוליא לחוליא, ומבר חוליא לבר חוליא, אבל לא מחוליא לבר חוליא, ולא מבר חוליא לחוליא.

דאם מצא גרגרת שנפסקה או חסרה ואינו יודע אם נעשה מחיים אם לאו, פוסק את הגרגרת במקום אחר ורואה אם הם שוים במראיתם כשרה וסימן הוא שנעשה לאחר שחיטה ואם לאו אסורה, ואין מדמין אלא מחוליא לחוליא ומבר חוליא לבר חוליא ולא מחוליא לבר חוליא ולא מבר חוליא לחוליא לפי שהמראות שונות זו מזו, וחוליא הוא מקום עוביו של קנה ובר חוליא הוא מקום קלישות הקנה מן הצדדין ומתחתיה שרצועות הבשר מחברות ראשי הטבעות ואף התנוך הולך ודק מאמצעיתו ולצדדין לכאן ולכאן על פני כל הקנה [רש"י] ויש מפרשים חוליא היינו טבעת ובר חוליא היינו עור שבין הטבעות וטוב לחוש לדברי שני הפירושים [טור] וכתב הרמ"א [סימ ל"ד סעיף ט'] דאנו אין אנו בקיאים בבדיקה זו ויש להטריף בכל עניין. עכ"ל. וכן כתב בסימן ל"ו לענין הקפה בריאה, ע"ש.

אמר זעירי חלחולת שניקבה כשרה, הואיל ויריכים מעמידות אותה. וכמה אמר רבי אילעי אמר רבי יוחנן מקום הדבק ברובו, שלא במקום הדבק במשהו.

[יורה דעה סימן מ"ו] חלחולת, והוא המעי האחרון שהוא שוה בלא עיקום והרעי יוצא ממנו, אם ניקב במשהו טריפה. בד"א שניקב לחלל הבטן או אפילו שלא להחלל אלא שניקב במקום שאינו דבוק להירכים טריפה, אבל אם ניקב במקום הדבוק ליריכים כשר, שהיריכים מעמידים שם, ואפילו ניטל כל אותו המקום כשר, ובלבד שישאר ממנו כמלא ארבע אצבעות בשור הגדול, ולפי ערך שיעור זה בדקה, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. וי"א בדקה ג"כ אין פחות משני אצבעות [ראב"ן], הביאו הש"ך סק"נ] ובגדי וטלה י"א דדי באצבע אחד ולשה גדול צריך שני אצבעות [שם בשם רוקח]. ואם באותם ארבע אצבעות ניקב י"א דאסור במשהו, וי"א עד שינטל רוב רחבו. אבל סתימת השומן שבמקום זה אינו מועיל כלל אף שהוא חלב טהור, דכבר נתבאר לעיל דחלב הכרכשתא הוא עגול ואינו מהודק ואינו סותם הנקב. ודבר פשוט הוא שכשנתקלקל הבשר שבחלחולת כמו ריקבון או נתמסמס דנין זה כנקב ובמקום שהנקב כשר כפי שנתבאר גם זה כשר ובמקום שהנקב טריפה גם זה טריפה, ואם נתמסמס הרבה דינו כניטל.

דף נ' ע"ב

רבי אבינא אמר גניבא משמיה דרב טפה בושט סמוך לכרס זו היא כרס הפנימית, אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר הנינא כל הכרס כולו זו היא כרס הפנימית, ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס; רבה בר רב הונא אמר מפרעתה.

[יורה דעה סימן מ"ח] קיבה שניקבה טריפה, והקיבה הוא בין ההמס לבין הדקין, שהמאכל נכנס מקודם לכרס ומכרס לבית הכוסות, והוא בסוף הכרס עצמו ועשוי ככובע, ובית הכוסות שופך המאכל להמס, והמס לקיבה ומקיבה לדקין.

כתבו הרמב"ם [פ"י] והש"ע [סעיף ב'], כרס שניקב טריפה ואין לו דבר שיסתום אותו, שהרי החלב שעליו אסור. עכ"ל. והטור כתב, כרס הפנימי שניקב כל שהוא טריפה, ואיזהו כרס הפנימי, י"א היכא דפרעי טבחא, פירוש כל מה שנראה מהכרס כשהטבח פורע ופותח מהירכים עד החזה, ושמהצד מזה ומזה הנתון תחת הצלעות הוא כרס החיצונה ואינו נאסר בנקיבת משהו, וי"א דכל הכרס הוא כרס הפנימי לאסור בנקיבת משהו, וכן עיקר. עכ"ל הטור:

ונעתיק כאן מדברי ערוך השלחן בענין יסודי מאוד, וז"ל, ודע שבענין זה יש לנו לבאר דברים לפי שראינו מתחכמים כחולקים על רבותינו הפוסקים וכמתלהלים

יורים זיקים, וכבר צווחו ע"ז ככרוכיא, אמנם זהו צווחות בעלמא, והמה טוענים כי הדין עמהם ושהפוסקים לא כיונו יפה בזה, ולכן הנני להראות להם בסיעתא דשמיא שלא מצאו ידם ורגלם ולא ירדו לעומק דברי רבותינו הקדושים ז"ל ולא ידעו סוגית ההלכה:

הנה נמצאת הגה"ה בטור בלשון זה, אמר המגיה, שמעה אזני מפי מגידי אמת שבארצות המערב ביומי אדר שהעשבים גדולים והשור לוחך את ירק השדה בריבוי, ממלא כריסו הרבה, וכדי שלא ימות קורעין אותו על גבו מבין צלעותיו וקורעין הכרס ומוציאין ממנה פרש הרבה וחוזר ומתרפא ובה ניצול מן המיתה, וכן עושין לגמלים בזמה"ז, והחוש והנסיון לא יזיבנו אדם, וצדקו דברי הפירוש הראשון. עכ"ל. [ודבר זה ידוע גם בזמנינו, שהפרות והשורים אוכלי העשב הירוק פעמים רבות מסתכנים, מחמת שהירק תוסס במעייהם והם מתנפחים, פשוטו כמשמעו, ואם אינם מקבלים עזרה דחופה, הם מתפוצצים, פשוטו כמשמעו, ויש רופא שנוסע כל הזמן עם רכב סביב למקום המרעה, וכשרואה שהשור שוכב ונראה כבלון נפוח, הוא נוקב את כריסו בכלי חד, ומוציא את האויר מכריסו ומציל אותו, ומקום הנקיבה הוא בכרס הנ"ל] ויצא בעל הגה"ה זו לחלוק על כל דברי רבותינו, וצווחו בזה הגדולים וכתבו שמצוה למוחקו מן הספרים כי אין לנו אלא מה שאמרו חז"ל, כמ"ש הרשב"א בתשובה, ויש שסמכו קצת על הגה"ה זו מפני שראו שהאמת כן הוא [עיין חכמת אדם שהתיר בשהיית י"ב חדש ע"פ דברי המג"ה].

ולכן בהכרח לבאר דין זה. במשנה דאלו טרפות תנן, הכרס הפנימי שניקבה או שנקרע רוב החיצונה, דמזה מבואר שיש שני כרסים בבהמה, פנימי וחיצון. והנה עינינו הרואות שאין לה רק כרס אחד, ולזה באו בגמרא [נ"ע ב'] לפרש, העיד נתן בר שילא לפני רבי משום רבי נתן איזהו כרס הפנימי, כלומר, דזה הכרס האחד חלקו התנא לשני חלקים, פנימי וחיצון, והפנימי הוא סניא דיבי וכל שאר הכרס הוא חיצון וכשר בנקיבה. רבי ישמעאל אומר איסתומכא דכרסא וכתב רש"י [ד"ה איסתומכא] ואיני יודע מה הוא.

ועד הנה המה דברי התנאים, ומכאן ואילך דברי האמוראים. רבי אסי א"ר יוחנן, מקום צר יש בכרס ואיני יודע איזהו וכו'. רבי אסי אמר מן המיצר ולמטה. ופירש"י [ד"ה מן המיצר] ממקום שהכרס הולך ומיצר לצד הושט הוא קרוי פנימי וכו'. שמואל אמר מקום שאין בו מילת, ופירש"י מקום יש בכרס חלק וכו'. רב אמר טפח בושט סמוך לכרס זו היא כרס הפנימית ורבה בר רב הונא אמר היכא דפרעי טבחא ופירש"י [ד"ה מפרעתה] צד הכרס הרואה את הקרקע הנראה מיד כשפותחין הבהמה וכו'. וברור הוא שהאמוראים אין ביכולתם לחלוק על התנאים אלא שמפרשים דברי התנאים, מר אמר הכי ומר אמר הכי, לבד רב שתנא הוא ופליג, ע"ש. ואמרו שם דכולהו שייכא בדרכה בר רב הונא, כלומר

אלו שאמרו סניא דיבי ואיסתומכא ומקום שאין בו מילת כולן באותו צד עומדים או למעלה או למטה, וכי טרפת לה לכל אותו צד בנקב במשהו מקיימת ליה לכולהו [רש"י ד"ה כולהו]:

ועד בסוגיין, אמרו במערבא משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא, כל הכרס כולו זו היא כרס הפנימית ואיזהו כרס החיצון בשר החופה את רוב הכרס, ופירש"י שזהו קרום עב העובר על כל החלל וישנו מן החזה ועד הירכים וכו'. והנה ברור הדבר שריב"ח הוא היחיד נגד כל התנאים והאמוראים הקודמים ואין הלכה כמותו, ומטעם זה כתב הר"ף שיש שפוסק כרבה בר רב הונא, דמפני שיש דיעות שונות ובדרכה בר רב הונא כולהו שייכי ולכן ממילא כשפוסקין כמותו פוסקין כרבים וזהו דעת העיטור.

אך הרמב"ם ורוב הפוסקים פסקו כרבי יוסי בר חנינא ולאן משום דהלכתא כוותיה, אלא משום שהאמוראים מחולקים, זה אומר בכה וזה אומר בכה, והגם שבדרכה בר רב הונא כולהו שייכי, מ"מ כיון דלאו מטעם אחד אמרו כולם לכן יש להחמיר בכל הכרס כדברי ריב"ח. ולפ"ז מה שפסקו דכל הכרס נקיבתו במשהו מודים כולם דיש הרבה מקומות בכרס שלא תמות בנקיבתה שם, ורק מקום מיוחד יש בכרס שבשם תמות הבהמה בנקיבתה שם, וזהו שפסקו להחמיר בכל הכרס הוא מטעם ספק ואי אפשר לפסוק באופן אחר מפני ריבוי הדיעות. וזה מה כתב רש"י וז"ל, וכיון דלא איפסק הלכתא עבדינן לחומרא וטרפינן בכל הכרס בנקב במשהו כבני מערבא. עכ"ל. הרי ביאר להדיא דמפני הספק מחמירין ולאן משום דמעיקר הדין כן הוא, ולפ"ז לא חידש לנו המגיה דבר כלל, דוודאי כן הוא שהרבה מקומות יש בכרס שאינו נטרף מעיקר הדין בנקב משהו, אלא דאנן מפני הספק אנחנו מוכרחים להטריף בכל הכרס כדעת הרמב"ם והטור והש"ע ורוב הפוסקים. ע"כ, ועיין בדברי ערוך השלחן מה שכתב לפסוק להלכה לפי זה, ולדינא צ"ע בדעת כל הפוסקים.

בשר החופה את רוב הכרס, וזהו הקרום העב שתחת העור ועובר על כל חלל הבהמה והולך מן החזה ועד הירכים, והכרס הוא תחת אותו הקרום, והיינו כשפותחין קרום זה נראה שרובו של כרס הוא כנגד זה הקרום ומיעוט הכרס נחבא בצלעות החזה, והנה זה הקרום אין בו טריפות מצד עצמו, ולכן בחלק הקרום שאינו כנגד הכרס אין בו שום טרפות, ורק בחלק שכנגד הכרס אם ניקב כשירה, ואם נקרע באורך טפח טריפה, וכן ברוחב טפח טריפה, והטרפות הוא מפני קלקול הכרס, דכך קבלו דבקריעת טפח יתקלקל הכרס. אמנם מה שהצרכנו טפח היינו בשור הגדול שאורך הקרום שכנגד הכרס יש בו שני טפחים ויותר, אבל כשאין בזה שני טפחים, טריפה שלא בקרע טפח אם רק נקרע רובו, וכך אמרו בסוגיין דטפח אף שאין רובו ורובו אף על פי שאין

טפח, ודע דבעוף אין כרס ולא בשר החופה ולכן טרפות הכרס ובשר החופה אינם בעופות:

ולרמב"ם שיטה אחרת בזה, דהנה כל הראשונים הסכימו דזה שאמרו חז"ל דבקרעת בשר החופה ברובו או בטפח טריפה זהו כשנקרע כל עובי הבשר עד שנגלה הכרס, והרמב"ם ס"ל דאפילו אינו מפולש אלא שנקרע ברוב עוביו טריפה. עיין בערוך השלחן מה שכתב בבאור דעת הרמב"ם.

אמר גניבא אמר רבי אסי נקדרה כסלע טריפה, שאם תמתח תעמוד על הטפח. אמר רבי חייא בר אבא, לדידי מפרשא לי מיניה דגניבא אמברא דנהרדעא כסלע כשרה, יתר מכסלע טריפה. וכמה יתר מכסלע וכו'.

ביאור הענין, נקדר הבשר הזה בעיגול כמין ארובה עגולה ורוחב הקדירה כסלע כשירה ואף על פי שברוחב כסלע בעיגול הוי ההיקף כטפח, דסלע הוא שליש טפח, וכל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו ג' טפחים, ונמצא שאם תמתחנו להקדירה למשוך אותו בשוה הוי טפח, מ"מ כשירה יותר מסלע טריפה. ואמרו כמה יותר מכסלע והשיבו כדי שיכנסו בהקדירה שלשה גרעיני תמרים ואם יש קצת אוכל סביבות הגרעינים יכנסו בדוחק ואם אין אוכל סביבותיהם יכנסו בריוח.

וכתב ערוך השלחן דנראה דלענין קדירה אין חילוק בין בהמה קטנה לגדולה, דאע"ג דלענין קרע יש חילוק דקטנה ברובה אף על פי שאין בה טפח, מ"מ לענין קדירה אין חילוק מדלא הזכירו בגמרא ובפוסקים שיש הפרש בזה י"ל דהכי קים להו לחז"ל דבקדירה פחות משיעור זה לא יזיק את הכרס אפילו בקטנה.

תנו רבנן, מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה, משני צדדים טריפה, נמצא עליה קורט דם בידוע שלפני שחיטה, לא נמצא עליה קורט דם בידוע שלאחר שחיטה, הגליל פי המכה בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה, לא הגליל פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה.

ההמסס והבית הכוסות הם מן הקיבות שיש בבעלי החיים מעלי הגרה, והם דבוקים זה לזה, דבית הכוסות הוא בקצה הכרס עצמו שעשוי כמו כיס או כובע וזהו הקנה שבכרס העשוי כמו כיס ויש בו גומות [רמב"ם בפירוש המשנה] וההמסס מחובר לו ודבוקים זה לזה, ושנו חכמים במשנה דאלו טרפות המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ טריפה, ולקמן במשנה דאלו כשרות [נ"ד ע"א] שנינו המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה כשר, כלומר דהם מחוברים זה לזה ומתדבקים יחד ממש במקום חיבורן, ויש למעלה מזה שמחוברים יחד ע"י שומן, ולכן במקום דיבוקן אף על פי שנוקב כל ההמסס או כל הבית הכוסות כשר, מפני שחבירו מגין עליו, אבל אם ניקבו למעלה

ממקום חיבורם, אם ניקב כל ההמסס מעבר לעבר או כל הבית הכוסות טריפה, וכן אם ניקב אחד מהם במקום שמחוברים יחד ע"י שומן ג"כ טריפה, שהשומן הוא חלב טמא ואינו סותם [נ"ע"ב תוד"ה מחט]. ומבואר דשניהם שוים בדינם ואפילו ההמסס אם לא ניקב לחוץ שיש מקצת עור שלא ניקב כשירה.

ובסוגיין אמרו מחט שנמצא בעובי בית הכוסות מצד אחד כשירה משני צדדים טריפה, ופירש רש"י [כתובות ע"ו ע"א ד"ה בעובי] דבית הכוסות הוא כעין כוס ויש בו סביב שפתו עובי שני כפלים כפולים ודבוקים ונמצא מחט תחובה באותו עובי ומתוך עוביו אפשר לה שלא נקבתה כולו, ולכן בבית הכוסות הוא דאיכא לפלוגי בין צד אחד לשני צדדין אבל בהמסס אפילו מצד אחד שלא נראה הנקב לחוץ אין זו סתימה לפי שהדופן דק מאד.

מלשון זה מבואר דגם בבית הכוסות אינו כשר מצד אחד רק במקום העובי שיש לו שני כפלים כמבואר מלשון הגמרא מחט שנמצא בעובי בית הכוסות אבל בשאר בית הכוסות דינו כהמסס, ולפ"ז הא דתנן המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ טריפה ביאורו שניקב לצד חוץ [תוד"ה מחט] אבל לא בעינן שניקוב מעבר לעבר. או שיש לחלק דבניקב ע"י חולי בעינן מעבר לעבר ואם אפילו נשאר רק מעט מהעור שלא ניקב כשר בין בהמסס בין בבית הכוסות, ורק כשניקב במחט אינו כשר לא בהמסס ולא בבית הכוסות במקום הדק אף כשלא ניקבה מעבר לעבר, משום דחיישינן דבוודאי המחט נקבה כולה אלא שחזרה קצת לאחוריה והוי כקרום שעלה מחמת מכה ואינו קרום [שם].

ורוב הראשונים, הלא המה ר"ת והרא"ש והרשב"א והר"ן והטור חולקים על זה וס"ל דגם בהמסס ובמחט כל שלא ניקב מעבר לעבר כשירה, ואין לנו להחזיק ריעותא שניקבה כולה, דבהמה משנשחטה בחזקת היתר עומדת, אם לא כשיש קורט דם מעבר השני דאז נתברר שניקבה מעבר לעבר, דאל"כ קורט דם מניין, ומה שאמרו בעובי בית הכוסות דמצד אחד כשירה דמשמע ולא בהמסס, אדרבא רבותא קמ"ל, דאע"ג שניקב עור אחד כולו מ"מ כשירה, וכ"ש בהמסס כשלא ניקב כל העור, ומה ששנינו במשנה דאלו כשרות המסס ובית הכוסות שניקבו זה לתוך זה ולא קתני שלא ניקבו לחוץ, ג"כ רבותא קמ"ל, דאפילו ניקב כל העור כשירה, וכ"ש כשלא ניקבה כולה [הרשב"א בתה"ב]:

ואמרו בסוגיין מעשה ובא לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד והפכה רבי ומצא עליה קורט דם והטריפה ואמר דאם אין שם מכה קורט דם מניין, ויש להבין, דא"כ איך מחלקת הברייתא בין צד אחד לשני צדדים, והלא בלא קורט דם גם משני צדדים כשירה, ובקורט דם גם מצד אחד טריפה:

וכתבו הב"י והרמ"א דהחילוק הוא דבמצד אחד סתמא כשירה וא"צ לבדוק אחר קורט דם, וזה שהפכה רבי לא מפני שמן הדין צריך להפכה, אלא שהמעשה כן היה, ומשני צדדים סתמא טריפה עד שיבדוק שאין שם קורט דם, וממילא לפ"ז כשא"א לבדוק אחר קורט דם, כגון שנאבדה או שהודחה במים דאז אפילו היה קורט דם המים העבירוהו, נשאר הדין דמצד אחד כשירה משני צדדים טריפה וכתבו שזהו דעת הרמב"ם [פ"ו ה"ב] והרא"ש [סימן ל"ד].

והמרדכי בשם ראב"ה כתב דבמצד אחד אינה אסורה עד שימצא קורט דם מבחוץ כנגד פי המחט, דבזה ניכר שהמחט עבר לחוץ וחזרה, אבל אם הקורט דם הוא מבפנים, ואפילו מבחוץ אם הוא סביב המחט ולא כנגד פי המחט, כשירה, ובמשני צדדים בכל ענין טריפה אפילו אם הקורט דם בפנים, וכ"ש בחוץ שלא כנגד המחט, והא דקתני בבביתא במשני צדדים נמצא עליה ר"ל סביבותיה, ובמצד אחד עליה דוקא, ולדיעה זו גם במצד אחד יש חיוב לבדוק בהצד השני אם יש קורט דם. ועיין עוד הנושאי כלים ובאחרונים, דיש אריכות דברים בעניינים אלו, ואכמ"ל. ועיין בערוך השלחן שהאריך כאן בביאור דעת הרמב"ם והרי"ף, ובדברי הרמ"א בשולחן ערוך כאן.

ואם ניקב משני צדדים כגון שנמצא המחט תחוב מעבר לעבר אך אינו ידוע אם מחיים היתה כן וטריפה או שלאחר שחיטה ע"י מישמוש ידיים או ע"י ענין אחר נתחב לעבר השני, יש לזה בדיקה, דאם נמצא קורט דם סביב המחט בין מבחוץ בין מבפנים, וכ"ש אם נמצא על המחט, הוי סימן מובהק שמבחינים ניקבה מעבר לעבר, ואם לא נמצא קורט דם לא מבפנים ולא מבחוץ סביבות המחט, ואפילו רחוק מהמחט כרוחב קש נמי לא נמצא קורט דם, הרי היא כשירה וודאית, דכיון שיש מחט, אילו ניקבה מחיים מעבר לעבר היתה נמצא במקומה קורט דם. ובוודאי אם נמצא נקב מעבר לעבר בלא מחט טריפה בכל ענין אפילו כי ליכא קורט דם, דרק במחט כיון דיש לדם במה להסרך היה הדם סריך במחט או סביבו, אבל בלא מחט אין לדם במה להסרך, וכן אפילו במחט אם נמצא קורט דם רחוק מרוחב קש מהמחט ג"כ אינו כלום דאין זה מסיבת המחט. ושיעור רוחב קש לא נתברר לנו בדיוק ויש להחמיר בזה עד שיצא מכלל ספק כי הוא איסור דאורייתא.

דף נ"א ע"א

אמר רב הונא הניח בהמה למעלה, ובא ומצאה למטה אין חוששין משום ריסוקי אברים.

סוגיא זו עוסקת בענין חשש נפולה, דבהמה או עוף שנחבטו יש לחוש להם באופנים מסויימים שמא נתרסקו

אבריהם, ואינם כשרים בשחיטה אלא אם כן שהו פרק זמן או הלכו, או נבדקו בדיקה גדולה כמו שיבואר, ובסוגיין נתבאר מתי יש לחוש לריסוק אברים ומתי לא.

[יורה דעה סימן נ"ח] נפולה טריפה, והיא אחת מהטרפות הנאמרות למשה בסיני, ושנינו במשנה בבהמה נפלה מן הגג [מ"ב ע"א] אם שחטוה מיד טריפה אף על פי שאין שום שבר נראה בה חוששין שנתרסקו ונתפרקו איבריה ואין טעם בטרפות שהלכה למשה מסיני הם [רש"י ד"ה נפלה] ובעינן שתעמוד ותלך הילוך יפה, ולא דווקא שנפלה ממקום גבוה, דה"ה אם דרסה אדם או בהמה ברגליה עד שאינה יכולה לעמוד או שהכה בה בכותל או באבן או שבהמה הכתה וריצצתה עד שאינה יכולה לעמוד יש בזה דין נפולה.

ומה שכתב רש"י דאין טעם בטרפות שהלכה למשה מסיני הם, אין הכוונה שהטרפות אין לה טעם, שהרי יש בזה טעם גלוי משום ריסוק אברים ואין לך טריפה גדולה מזו, אלא הכוונה דלפנינו יתבאר דבהלכה הילוך יפה א"צ בדיקה ובעמדה ושהתה מעת לעת צריך בדיקה, ואם לא הלכה ולא עמדה ולא שהתה מעת לעת לא מהני בדיקה, והקשו הר"ן והרשב"א למה לא תועיל בדיקה כיון שראינו שלא נתרסקו איבריה, ולזה אמר רש"י דאין טעם בטרפות, דכך קיבל משה רבינו מסיני דבכה"ג א"צ בדיקה ובהאי גוונא צריך בדיקה ובהאי גוונא אין מועיל הבדיקה [ערוך השלחן].

והר"ן נתן בזה טעם, דהנה בנפולה יש שני חששות, האחת לריסוק אברים וזה ודאי אינו ניכר בבדיקה, ועוד יש חשש שמא נתלש אבר או נפסק או נשברו רוב צלעותיה או נעקרה חוליא ודבר זה אפשר בבדיקה, וזהו שאמרו חכמים דבעמדה ושהתה מעת לעת יצאנו מחשש ריסוק אברים דאלמלא כן לא היתה יכולה לעמוד ולשהות מעת לעת, ומדעמדה ושהתה ש"מ שלא נתרסקו איבריה, והבדיקה הוא מפני חשש השני, וכשלא עמדה ושהתה מעת לעת נהי דזה יכולין לבדוק מיהו הריסוק אינו ידוע לנו. ובהלכה א"צ בדיקה גם מחשש השני דאלמלא נתקלקל איזה אבר לא היתה הולכת יפה.

והרשב"א בתה"ב פירש שכל שנפלה ולא שהתה ולא עמדה חוששין שמא נתרסקו איבריה ולא נתחזק טבעה להראות ולגלות השינוי מהריסוק, אבל לאחר ששהתה ועמדה כבר חזר הטבע לאיתנו קצת, ואם יש הפסד וריסוק אברים יתגלה ויראה, וזה נראה ונגלה תמיד בנסיון, שהרי אנו רואים גם בבני אדם שע"י הכאה אינו נרגש הכאב על רגע זו ולאחר כמה שעות או לאחר יום יתחיל הכאב ויתאדם הבשר. וכתב ערוך השלחן דכעין זה מתבאר מדברי הרמב"ם [פ"ט ה"ח], עיי"ש.

חומר יש בנפולה מה שאינו כן בכל הטרפות, דאלו בשארי טרפות אינו אוסר אלא באברים שהחיות תלוי

בהן, ובנפולה אינו כן שאפילו נתרסק אבר מהאיברים שאין החיות תלוי בהן כמו טחול וכליות, דקיי"ל אם ניטלו כשרה בנתרסקו טריפה, דכן כתב הרמב"ם [הי"ז] וז"ל, אפילו נתרסק אבר מהאיברים שאם ניטלו כשרה כגון טחול וכליות ה"ז טריפה, חוץ מבית הרחם שאם נתרסק ה"ז מותרת. עכ"ל. וכתב הר"ן הטעם לפי שהריסוק מכאיב אותה יותר מנטילתן. והרמב"ן והרשב"א והר"ן הביאו דברי הרמב"ם והודו לו, אמנם מצאנו בראשונים [ראב"ד] שהסתפקו בדין ריסוק הטחול והכליות, וגם מלשון רש"י [נ"א ע"ב ד"ה אבל] משמע דהבדיקה בריסוק אינו אלא באיברים המטריפים כחוט השדרה ושכירת רוב צלעות ועקירת חוליא, וכלבו והרא"ה בבד"ה חלקו בזה להדיא וכתבו מפורש להיפך, אמנם הטור והש"ע פסקו כהרמב"ם והיו טריפה וודאית ולא נדיננו כספק טריפה אלא כוודאי טריפה:

כמה יהא הגובה שתטרף מנפילה כזו, עשרה טפחים, דזהו שיעור בור האמור בתורה לענין נזקין דבבור עשרה כשתפול הבהמה תוכל למות, ולכן אם נפלה הבהמה ממקום גבוה עשרה טפחים או שנפלה לבור עמוק עשרה ולא עמדה והלכה חיישינן לריסוק איברים אבל בפחות מעשרה לא חיישינן לה ותלינן מה שלא עמדה בסיבה אחרת:

וטור והש"ע [סעיף א'] כתבו דאלו חיות טפחים מודדין מכריסה של הבהמה, כלומר דאם נפלה כשהיא שוכבת צריך שיהא המקום גבוה עשרה טפחים וכן הבור עמוק עשרה טפחים אבל כשנפלה מעומד מודדין העשרה טפחים מכריסה, והר"ף והרמב"ם לא הזכירו זה כלל, וצ"ע. ועיי' בערוך השלחן שכתב ליישב זה.

והא דשרינן היכא דלא נפל בגובה עשרה טפחים דווקא בנפל מעצמו אבל הפילוהו אחרים א"צ גובה עשרה דאז החבטה קשה ושולט הריסוק גם בפחות מ', לפיכך אילים המנגחים זה את זה ונפלו לארץ ולא עמדו והלכו חוששינן לריסוק איברים אפילו בפחות מ' מחמת החבטה שחובטים זל"ז לארץ, אבל אם לא נפלו אין חוששינן אף שפניהם זועפות וכדואגים וכואבים דזהו רק חמימות בעלמא, וה"ה אם נפלו ועמדו והלכו אין חוששינן להם:

ולפעמים יש אף כשאחרים מפילים אותה ובגובה יותר מעשרה טפחים ומ"מ אין חוששינן לריסוק איברים, והיינו כגון שידעה שרוצים להפילה והיא מתחזקת נגדם, וכשהיא שוחה ליפול נועצת צפרניה בארץ ומתחזקת בהם עד שאינה נופלת רק בסמוך לארץ ממש ולפיכך אמרו בסוגיין בית המטבחים אין בו משום ריסוק איברים, כלומר כשמפילין אותו לארץ לשוחטו אפילו ממקום גבוה לא חיישינן לריסוק איברים, אפילו נשמע ממנו קול יללה בנפלו לארץ לית לן בה, מהטעם שכתבנו

שמתחזק א"ע בצפרניו. והביאו הראשונים ירושלמי בלשון זה, אינו דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת. ביומי דרבי פנחס חבטין תורא בחילא, כלומר היו חובטין השור לשחיטה בכח גדול. אמר לון רבי פנחס, בחייכון שרוניה, כלומר אני מבקש מכם שתתירו אותו להיות חפשי ונראה מה יעשה. שרו ליה וערק, כלומר התירו אותו מהחבלים וברח. אמר ברוך שבחר בהם ובדבריהם, דאמרינן אלין דחבטין תורא בחילא לית בו משום ריסוק איברים, ולא דמי לאילים המנגחים זא"ז שכל אחד יודע ג"כ שהאחר רוצה להפילו ועכ"ז חיישינן לריסוק איברים, דהכא כשמרגיש שרוצים להפילו נועץ צפרניו ומתחזק, אבל התם כל אחד רוצה להפיל את חברו ואינו מתחזק בעצמו על הצלתו אלא מתחזק להפיל להאחר וממילא מי שנופל הרי לא התחזק בעצם הצלתו:

זה שאין חוששינן בבית המטבחים לריסוק איברים כתב הרמ"א [ס"י] דדווקא שלא קשרו כל רגליו כשהפילוהו, אבל אם כל רגליו קשורים בשעה שמפילים אותו חוששינן לו. עכ"ל. ומלשון זה משמע דדווקא כל רגליו קשורים אסור אבל כששלשה רגלים קשורים לית לן בה. ואף גם על זה צעקו הפוסקים [ש"ש ס"ו וס"ז סק"א] משום דברגל אחת קשה להתחזק. והירא את דבר ד' לא יקשור רק שתי רגלים ושתים יהיו חפשים כדי שיתחזק בשני רגליו. ובקשרו כל רגליו חוששינן לריסוק איברים אף בפחות מיו"ד כיון שהפילוהו אחרים [ש"ך סקט"ו]:

וכמו שאמרנו בהפילוהו אחרים וידעה שרוצים להפילה מתחזקת עצמה ואין בה חשש ריסוק איברים כמו כן אם קפצה מדעתה מאיזה מקום גבוה אפילו גובה יותר מעשרה טפחים ואף על פי שגבוה הרבה, ואף על פי שאנו רואים שאינה יכולה לילך, מ"מ אין בזה חשש ריסוק איברים, ותלינן בדבר אחר, ואין חילוק בין קפצה מחלון שבכותל ובין מחלון שבארובה שבאמצע הגג, ופירשו בסוגיין הטעם משום דכל שהיא עושה מדעת עצמה אמדה נפשה שלא תתרסק, דכך הטביע הקדוש ברוך הוא בטבע כל הבעלי חיים לברוח מן הנזק הגלוי, ולכן אפילו קפצה מארובה שבגג שאין שום דבר שתאחז בו לא חיישינן לה. ולכן אמרו חז"ל דכשהניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה אין בה חשש ריסוק איברים אפילו כשאינה עומדת.

וכן אמרו דגנבים שגנבו כבשים מהדיר אפילו השליכום מעבר לגדר שהוא גבוה מאד אין חוששינן לריסוק איברים, מפני שהגנבים נזהרים לבלי להפילם על הצלעות ויוכל להיות שישברו העצמות ולא יוכלו לילך, שהם רוצים שתוכל הכבש לרוץ לפניהם ולכן מדקדקים להפילן על המתנים שלא תנוק, ולכן אם החזירו הגנבים להבעלים מפני היראה וזרקום להדיר של הבעלים דרך הגדר ואין יכולין לעמוד, בוודאי חוששינן לריסוק איברים, שהרי אז אינם חוששים איך להשליכה וזורקים על הצלעות

ונתרסקו האיברים, ולכן אם לא החזירום מפני היראה
אלא מפני התשובה מותרים, דבוודאי כיון שרוצים
בתשובה יתכוונו שלא יגיע הפסד להבעלים וישליכום

על המתנים.

דיני ריסוק אברים בעוף יבוארו אי"ה בדף הבא.